

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «Формування культури поведінки першокласників засобами
ситуаційних вправ в умовах дистанційного навчання»

Виконала:

Лобур Анастасія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

0.13 Початкова освіта

(спеціальність)

Науковий керівник:

канд. пед. наук, ст. викл.

(вчений ступінь, вчене звання, посада)

Вишник Ольга Олександрівна

(ініціали, прізвище)

Консультант:

(вчений ступінь, вчене звання, посада)

(ініціали, прізвище)

Допущено до захисту

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «__» _____ 20__ р.

Національна оцінка _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Підписи членів комісії:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ.....	9
1.1. Сутність поняття «культура поведінки» здобувачів початкової освіти.....	9
1.2. Аналіз проблеми формування культури поведінки першокласників у психолого-педагогічній і методичній літературі	26
1.3. Теоретичні основи та стан вивчення ситуаційних вправ у науковій літературі.....	35
1.4. Особливості використання ситуаційних вправ на уроках мовного типу у першому класі.....	39
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	51
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ...	52
2.1. Стан проблеми дослідження в практиці вчителів сучасної початкової школи.....	52
2.2. Огляд експериментальної методики використання ситуаційних вправ в умовах дистанційного навчання.....	73
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження	78
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	93
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Навчання у початковій школі – це не лише освоєння учнями прикладів із математики й читання по складах, це ще й період соціалізації та адаптації учнів до нового навколишнього середовища.

У дітей відбувається важливий перехід у їхньому житті, від безтурботного життя сповненого ігор та пустощів у садочку, до шкільного режимного дня, у якому з'являється виконання обов'язкової домашньої роботи, приживаються нові норми правил поведінки та культури, з'являється нова людина, тобто вчитель, який буде для них, так званим провідником у навчанні та житті наступні 4 роки.

Враховуючи всі чинники, які були перераховані вище, можна додати, ще той фактор, що діти в цьому віці переживають великий стрес, через кардинальні зміни у житті, а на додачу до цього всього виникає дистанційне навчання, яке ускладнює засвоєння інформації та ознайомленню з основами норм поведінки людини в соціумі.

В основі навчання молодших школярів перебуває взаємодія дітей і дорослих – гра, спільна праця, пізнання, спілкування, учень спільно з учителем визначає мету, відкриває нові знання, засвоює навчальні дії, експериментує, несе відповідальність за свою роботу.

Діти в цьому віці дуже хочуть бути поміченими, тобто вони будуть з великим задоволенням робити якісь справи або доручення за які вони отримають винагороду, у вигляді похвали.

Отже, можна зазначити, що дитинство відзначається невеликим соціальним та моральним досвідом, але водночас високою емоційністю та вразливістю. Дитина має пластичність до моральних впливів, що може впливати на її переконання та вірування. Імпульсивність та безпосередність у її поведінці можуть виявлятися через щирість у вираженні емоцій. Також, властивий дитині бажання постійно розширювати коло спілкування, що сприяє її соціальному розвитку та формуванню взаємодії з оточенням.

Сприяння загальному культурному розвитку у дітей, включаючи формування аспектів поведінки, є важливим завданням виховання, особливо в старшому дошкільному та молодшому шкільному віці. Цей процес розпочинається на ранніх стадіях дитячого розвитку і має ключове значення, оскільки він стосується початкових кроків у соціалізації особистості.

Тому надзвичайно важливо приділяти належну увагу розвитку культури поведінки та навичкам спілкування на цьому етапі. Дослідження, проведені М. А. Федоровою, вказують на те, що формування культури поведінки у дітей віком 6–7 років відбувається шляхом поступового розширення соціального середовища. Дорослі залишаються ключовими авторитетними фігурами, на думку яких діти орієнтуються у своїх діях і вчинках. Проте з часом важливість взаємодії з однолітками поступово зростає і стає ще однією важливою частиною формування культури поведінки у дітей.

Учнівський клас – це окреме життя, у якому панує свій ритм та свої закони, тому якщо вчитель сформує у дітей поняття про ввічливість, вдячність один до одного, підтримку, а також як поводити себе у тому чи іншому місці. Він запустить цей так званий механізм. Учні надалі будуть копіювати поведінку своїх ровесників, а якщо в класі буде панувати в основному такі закони, то в більшості випадків учителю вдасться правильно виховати своїх підопічних.

Також потрібно враховувати, що невідомо, який формат освіти буде в майбутньому, а закон «Про освіту» зазначає, що мета Нової Української Школи – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини [24].

Тож сучасним учителям потрібно вміти формувати норми культури поведінки першокласників під час дистанційних уроків, бо як вже зазначалося вище, шість років – це найкращий час для освоєння нових знань.

Поведінка учня на пряму залежить від рівня його культурного розвитку. Але у зв'язку з тим, що дистанційне навчання на цей момент не дає

можливості повноцінно дітям пройти етап соціалізації в школі, то проблема культури поведінки першокласників є дуже актуальною як для дітей, так і для вчителів. Тому виникає потреба в пошуку та обґрунтуванні ефективних ситуаційних вправ.

Визначена актуальність зумовила вибір теми дослідження: «Формування культури поведінки першокласників засобами ситуаційних вправ в умовах дистанційного навчання».

Суперечності. Загальний контекст сучасної освіти надзвичайно важливий для формування майбутнього розвитку учнів. З одного боку, суттєва цінність навчання в умовах дистанційного формату відкриває нові можливості та ресурси для викладання й навчання. Інтерактивність, доступність, та широкі можливості реалізації освітніх процесів створюють певні переваги для вихованців.

З іншого боку, віддалене навчання може виявитися викликом для формування культури поведінки в першокласників. Відсутність прямого контакту, традиційних методів спілкування, а також віддалена взаємодія з однолітками та вчителями можуть створювати перешкоди для повноцінного виховання в цьому віці. Тому, хоча дистанційне навчання має свої позитивні аспекти, воно також може викликати складнощі у формуванні поведінки та соціалізації учнів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати оптимальні шляхи впровадження ситуаційних вправ для удосконалення процесу формування культури поведінки першокласників в умовах дистанційного навчання.

Завданнями дослідження є:

1. Здійснити аналіз вивчення проблеми культури поведінки в науковій літературі, визначити види та розкрити значення ситуаційних вправ у формуванні поведінки першокласників на уроках української мови.

2. Проаналізувати стан проблеми формування культури поведінки першокласників у процесі дистанційного навчання у педагогічній практиці й

теорії, визначити шляхи удосконалення методики формування культури поведінки.

3. Здійснити огляд експериментальної методики використання ситуаційних вправ у формуванні в першокласників культури поведінки в умовах дистанційного навчання, обґрунтувати зміст, форми, методи, прийоми.

4. Експериментально перевірити ефективність удосконалення процесу формування культури поведінки першокласників ситуаційними вправами, проаналізувати результати впровадження.

Об'єктом дослідження є процес формування культури поведінки першокласників під час (у процесі) дистанційного навчання.

Предмет дослідження: методика формування культури поведінки першокласників засобами ситуаційних вправ в умовах дистанційного навчання.

Наукова новизна даного дослідження полягає у вивченні та розробці ситуаційних вправ для формування культури поведінки здобувачів початкової освіти, а саме першокласників. Головною умовою є те, що цей експеримент буде формуватися та проводитися у дистанційному форматі, що є достатньо новим у вивченні даної теми.

Беручи за увагу той факт, що першокласник не володіє навичками читання і письма, то потрібно розробити максимально комфортну систему ситуаційних вправ для формування культури поведінки для учнів у дистанційному форматі.

Практичне значення даного дослідження полягає у розробці методики цілеспрямованого використання ситуаційних вправ для формування культури поведінки в першокласників в умовах дистанційного навчання.

У процесі роботи використовувалися такі **методи дослідження:**

– теоретичні: аналіз проблеми, порівняння, узагальнення і систематизація наукових джерел психології, педагогіки, які дали можливість

виділити теоретичні підходи до досліджуваної теми та визначити основні науково-теоретичні положення;

– емпіричні: спостереження, бесіди, опитування, які створили об'єктивні передумови отриманих даних, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), що дозволило здійснити цілеспрямований вплив на об'єкт дослідження, визначити та застосувати систему заходів, спрямовану на формування у першокласників культури поведінки, узагальнення даних.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися шляхом експериментально-дослідного навчання з наступною перевіркою його ефективності. Результати дослідження доповідалися й обговорювалися на:

Всеукраїнська інтернет-конференція молодих учених та студентів «Концептуальні підходи формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти», 9 листопада 2022 року, Глухів. Тема доповіді: «Літературне краєзнавство як засіб розвитку емоційного інтелекту у здобувачів початкової освіти»;

Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої та фізкультурно-оздоровчої роботи 24 листопада 2022 року, Житомир. Тема доповіді: «Формування культури поведінки учнів початкових класів засобами краєзнавчих вилазок»;

VII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми забезпечення якості життя в глобальному світі» 7-8 грудня 2022 року, Україна. Тема доповіді: «Мовленнєво-ситуаційні вправи як засіб формування культури поведінки першокласників»;

X Всеукраїнська науково-практична студентська інтернет-конференція «Науковий простір студента: пошуки й знахідки» з міжнародною участю 31 березня 2023 року, Польща. Тема доповіді: «Особливості формування педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів»;

VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», 28-29 березня 2023 року, Вінниця. Тема доповіді: «Ситуаційні вправи в умовах дистанційного навчання як засіб формування культури поведінки першокласників»;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу, 27 квітня 2023 року, Глухів, Україна;

X Всеукраїнська науково-практична студентська інтернет-конференція «Науковий простір студента: пошуки і знахідки», 31 березня 2023 року, м. Київ (НПУ імені М. П. Драгоманова), Україна;

Всеукраїнський науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика». 16 листопада 2023 року, м. Глухів. Тема доповіді: «Особливості використання ситуаційних вправ під час дистанційного навчання у першому класі».

Тези доповідей:

1. Лобур А.С. Формування культури поведінки першокласників засобами ситуаційних вправ в умовах дистанційного навчання. Глухівські читання - 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. А. С. Полякова. Глухів, 2022. 593 с. С.442-443. URL : <http://new.gnpu.edu.ua/uk/nauka/naukove-tovarystvo-studentiv-aspirantiv-doktorantiv-ta-molodykh-vchenykh.html>

2. Лобур Анастасія Сергіївна. Особливості розвитку культури поведінки здобувачів початкової освіти. Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2023. С. 65-67.

3. Лобур Анастасія Сергіївна. Особливості використання ситуаційних вправ під час дистанційного навчання у першому класі. Компетентнісний

підхід в освіті: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-методичного семінару (16 листопада 2023 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2023. 241 с. С. 102-103.

Базою дослідження виступили **Новоборовицький та Тихоновицький ліцей Сновської міської ради, Чернігівської області**. У експерименті взяли участь **28 учнів перших класів**.

Структура магістерського дослідження. Структура магістерської зумовлена логікою дослідження, визначеними завданнями, складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел, що містить 65 найменувань. Зміст магістерської роботи викладено на 116 сторінках із них – 94 сторінок основного тексту). У роботі вміщено 5 таблиць, 2 гістограми

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

1.1. Сутність поняття «культури поведінки» здобувачів початкової освіти

Молодший шкільний вік – це особливий період кожного учня. У цей час у дитини активно формується її характер, ставлення до праці та людей, які оточують, виробляються певні навички та звички правильної поведінки [5].

Початковий шкільний етап є важким і напруженим часом для кожного учня. Дитина переживає значні зміни, коли вона переходить від безтурботної гри до серйозного навчання, пов'язаного з новими шкільними правилами та вимогами. Щоб полегшити цей період адаптації та зробити його менш напруженим для дитини, учителю слід створити навчальну атмосферу, що нагадує гру за шкільними правилами.

Якщо враховувати, те що у першокласників відсутній життєвий досвід, то те що їм каже авторитетна для них людина, вони будуть це з великим задоволенням виконувати. У більшості випадків для дітей такою людиною стає перший учитель. Тому дуже важливо встановити зв'язок між учителем та учнем для успішного сприйняття надалі норм та правил поведінки.

Останніми роками все більше дітей не мають бажання йти до школи, причини такого стану різні, зокрема:

- діти об'єктивно набагато більше знають про школу й часто з телебачення або з розмов між дорослими в негативному контексті.

- учні не сприймають вступ до школи як щось особливе, етапне. Раніше вважалося, що дитина – першокласник уже вміє себе організувати, відчуває змістовний інтерес до школи. У термінах психології, це певне «ядро особистості», яке зумовлює інші властивості, інтелектуальні та емоційні.

Зараз ми не знаходимо такого ядра у дітей на порозі їхнього шкільного життя.

– для сучасних першокласників школа – це вже не те безумовно привабливе місце, яким вона була 30 років тому й закріплена в стереотипах старших поколінь [6].

Звичайно на першому місці в школі стоїть ознайомити та навчити дитину рахувати, читати, навчити пізнавати цей світ за допомогою такого предмета, як «Я досліджую світ» тощо. Але не менш важливим є приділяти увагу культурній поведінці першокласника на уроках мовного типу, таких як українська мова.

Щоб навчати та виховувати молодших здобувачів початкової освіти, учителю потрібно обов'язково знати психологічні та фізіологічні особливості першокласників та застосовувати знання на практиці. Це потрібно для того, щоб урок був максимально продуктивний.

Також важливо, щоб вдома дитині батьки власним прикладом показували та розповідали норми поведінки, щоб у дитини не виникала питань у себе в голові «Чому нам учитель розповідає, що завжди треба уступати місце літнім людям, вагітним тощо, а як я їду з татом, то він навіть в сторону тієї бабусі й не дивиться?».

На сьогодні, існує актуальна проблема, яка полягає в тому, що культурне виховання учнів втрачає свою важливість серед учителів, особливо в умовах дистанційного навчання. Часто цей аспект відступає на другий план через обмежений час та обставини, які супроводжують віддалений навчальний процес.

Теоретично, учителі можуть надавати поради та інструкції дітям щодо правильної поведінки в школі, за столом, а також способів взаємодії з іншими людьми. Однак ці поради нерідко залишаються теоретичними та не підкріплюються практичними вправами.

Проблема полягає в тому, що діти цього віку можуть бути не дуже уважні до того, що їм розповідають, і особливо це стосується дистанційного

навчання, де вони легко відволікаються на інше. Таким чином, формування культури поведінки дітей молодшого шкільного віку в умовах дистанційного навчання є актуальною проблемою, яку потрібно вирішувати спільними зусиллями школи, батьків, позашкільних гуртків та всіх, хто бере участь у процесі виховання дітей.

Під терміном «культура поведінки» мається на увазі – сукупність сформованих соціально значущих якостей особистості, її щоденних вчинків у суспільстві, що ґрунтуються на нормах моралі, етики, естетики та культури [20]. Тобто мається на увазі, що культура поведінки не виникає лише за декілька занять, вона формується у результаті тривалого періоду впливу авторитетного соціуму. Наприклад, мама з татом говорять постійно Каті, що вживати нецензурну лексику – це погано, а хлопці після тренування спокійно вживають такі слова. Дівчинка задумується, чому вони так говорять, і не переживають, що їм батьки щось скажуть, і щоб не бути «білою вороною» буде теж так робити.

Поняття «культура поведінки» пов'язується із загальною культурою особистості, що визначає сукупність матеріальних і духовних цінностей, які створені людством.

У науковій періодиці, енциклопедичних і навчально-методичних виданнях культура розглядається як: система символів, що забезпечує взаєморозуміння між людьми у суспільстві (Ж. Лакан, Ю. Лотман, А. Моль, Б. Успенський, С. Неклюдов, В. Топоров); система цінностей, уявлень про світ і правила поведінки (М. Вебер, М. Лапін, Н. Смелзер, Н. Черниш); сукупність матеріальних і духовних благ людської діяльності (М. Злобін, В. Межуєв); специфічне поєднання цінностей, зразків і норм поведінки (В. Віндельбанд, Р. Гартман, Л. Коган, С. Пеппер, К. Роджерс, М. Шелер) [4, с. 233].

З'ясування змісту поняття «культура поведінки» вимагає окреслення сутності понять «культура» та «поведінка».

Визначення культури вживають у різних контекстах, що завжди пов'язане із ціннісно-змістовим значенням, у якому акумулюються і відображаються досвід людства й традиції окремих народів, духовно-матеріальні цінності, світогляд, спосіб діяльності, сфера самоцінності людини. Як свідчить аналіз психолого-педагогічної та філософської літератури, термін «культура» (латин. cultura) означає «обробка», «опрацювання» людиною чогось природного [11, с. 313].

Так, у соціології «культура» розглядається як сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіту, духовну творчість. Натомість «культура поведінки» розуміється як сукупність духовних цінностей, правил, норм, які регулюють характер взаємовідносин між людьми та слугують для того, щоб полегшити їх входження в суспільство, зробити умови спілкування з оточенням приємними та зручними [15, с. 174].

У психології «культура» трактується, як сукупність досягнень і високий рівень розвитку людства в розумовому і духовному відношеннях. Культура є системою духовних форм забезпечення життєдіяльності людини [8, с. 150].

У педагогічному словнику «культура» розглядається, як рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень опановування якоюсь галуззю знань.

Отже, у дослідженні поняття «культура» розглядаємо, як сферу духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти, модель цінностей та інших символічно вагомих чинників, що формують поведінку людини. Рівень культури виявляється в різних вчинках особистості.

Поняття «поведінка» теж дослідниками трактується неоднозначно, зокрема цій проблемі присвячені праці Л. Виготського, С. Рубінштейна, А. Леонтєва, Б. Ананьєва, Г. Батищева, М. Кагана, М. Ярошевського, Н. Дубініна, М. Ковальзона, Л. Когана, Е. Маркаряна, А. Маргуліса та інших.

Сучасні філософи (С. Анісімов, М. Горлач, В. Межуєв, Е. Маркарян, І. Надольний та ін.) розглядають культуру як сферу становлення, розвитку і соціалізації людини, що охоплює певну систему цінностей та втілюється у поведінкових нормах і правилах.

У психології поняття «поведінка» розглядається як спрямована на іншу людину активність особистості, особлива форма індивідуальної діяльності, пов'язана зі стосунками людей [17, с.173-178].

У соціології, етиці й психології культура поведінки тісно пов'язується з процесом соціалізації, а її формування спричинено виконанням особистістю моральних правил суспільства. У соціології «культура поведінки» визначається як сукупність духовних цінностей, правил, норм, що регулюють характер взаємин між людьми й слугують для того, щоб полегшити їхнє входження в суспільство. (Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Л. Козер, Р. Мертон, Т. Парсонс, П. Сорокін) [18].

У філософії поняття «культура поведінки» тісно пов'язується з поняттям «культура» і розглядається як форма відображення загальної культури суспільства. На думку філософів, культурною можна вважати тільки таку поведінку, яка втілюється адекватно закономірностям природи та не суперечить виробленому соціально-історичною практикою принципу гуманізму [20].

У педагогіці «культура поведінки» розглядається як сукупність корисних, стійких форм повсякденної поведінки людини. Отже, «культура поведінки» – це показник і результат дій і вчинків людини в суспільстві.

Можна зробити висновок, що кожна наука трактує це визначення по-своєму, але суть є однакова. Вона одночасно розглядалась, як результат та і показник відповідності дій.

Аналіз різних підходів до змісту поняття «культура поведінки» за різними джерелами дозволяє дійти висновку, що є найближчими до нашого дослідження є розуміння культури поведінки, як сукупність дій та вчинків особистості, що характеризуються типом, стилем і способами поведінки,

засвоєними нею загальнолюдськими цінностями, нормами, правилами прийнятими у суспільстві.

Отже, культуру поведінки ми розуміємо, як сукупність сформованих соціально-значущих якостей особистості, її щоденних дій та вчинків, що ґрунтуються на моральних нормах.

Найбільш точного змісту поняття «культура поведінки» вимагає педагогіка. Український педагогічний словник описує поняття як «наявність в особистості умінь, які забезпечують дотримання нею основних вимог людського співжиття, дозволяють знаходити правильний тон у спілкуванні з оточенням»[11].

На думку, Гарбар С., головним завданням виховання культури виховання дітей є створення таких педагогічних умов, за яких дитина на власному досвіді переконалася б, у шкідливості для себе тих вчинків, від яких застерігав учитель [32].

Тобто, не потрібно багато разів пояснювати, як себе поводити у тій чи іншій ситуації, потрібно створити такі умови, щоб дитина на власному досвіді пережила та дізналася для себе, що може бути якщо вчинити так.

Як зазначала педагог Н. Хамська [62], до ознак культури поведінки входить:

- відповідальність як своєчасне і відповідальне виконання своїх обов'язків і моральних вимог, активні й ініціативні дії, повага до прав і свобод, допомога і підтримка інших, самокритичність та саморегуляція своєї поведінки, протидія злу та насиллю;

- справедливість як чесність і щиросердність у взаєминах, правдивість, об'єктивність в оцінці себе та інших, самокритичність; повага людської гідності, шана до людини, прагнення не чинити незручностей і неприємностей, ставлення до інших як до унікальної особистості, коректність, самоповага, турбота про розвиток своєї духовної та фізичної культури;

- людяність як любов до людини, повага її гідності, чуйність і турбота про інших, вміння дякувати й каятись;
- миролюбність як доброзичливість толерантність, поблажливість, вміння доходити консенсусу, вміння прощати, просити вибачення;
- милосердя як доброта, співчуття і допомога ближньому, лагідність, співпереживання [33].

У сучасному світі ми можемо бачити вплив ввічливості в різних аспектах життя. У сфері бізнесу, ввічливість грає ключову роль у встановленні партнерських відносин та веденні успішних переговорів. Керівники компаній наголошують на ввічливому ставленні до клієнтів та партнерів, оскільки це створює позитивний імідж та сприяє розвитку бізнесу.

У сфері міжособистісних відносин, ввічливість сприяє побудові здорових та гармонійних стосунків. Уміння слухати та розуміти інших, проявляти толерантність до різних поглядів та культурних особливостей стає основою успішних і довготривалих дружби та родинних зв'язків.

Отже, ввічливість є не лише суто етичною нормою, але й справжньою супутницею успішного життя в сьогоденному різноманітному та глобалізованому світі. Основна ідея ввічливості полягає в умінні шанувати інших та демонструвати це у своєму спілкуванні. Вона охоплює не лише зовнішні вирази поваги, але і внутрішні переконання в важливості ставлення до інших з повагою і співчуттям.

Ввічливість також охоплює аспекти культури та етикету, але вона виходить далеко за межі лише формальних норм. Вона стосується відкритості до ідей та переконань інших, готовності слухати та враховувати їхні думки, навіть якщо вони відрізняються від ваших.

Ввічливість виявляється в різних аспектах життя, включаючи професійні стосунки, родинні відносини та соціальний контакт. Вона допомагає покращити комунікацію і створює позитивне середовище для взаємодії з іншими людьми. У суспільстві, де ввічливість цінується, створюються здорові та гармонійні відносини між людьми.

Отже, ввічливість – це не просто набір правил і етикету, але також прояв доброзичливості, співчуття та поваги до інших. Вона відображає загальне ставлення особистості до спілкування та взаємодії з іншими у сучасному світі.

На думку, Ляпунової В., показниками толерантності першокласників є толерантний тип поведінки, способи культурної комунікації в різних соціальних середовищах; особистісні якості: відповідальність та відчуття внутрішньої свободи, почуття власної гідності (самоповага) та повага до інших; критичність і впевненість; ініціативність і дисциплінованість; бажання та вміння розуміти інших людей, вимогливість до себе та інших; здатність розмірковувати; готовність діяти, обережність в конфліктній ситуації, відмова від невиправданого ризику [32].

Толерантна поведінка – система дій і вчинків, яка передбачає прийняття і повагу світогляду та індивідуальних особливостей інших людей, спосіб реагування на прояви внутрішнього й зовнішнього світу, який дозволяє дитині розуміти себе й іншу людину, відштовхуючись від усвідомлення унікальності кожного [37].

Якщо враховувати особливості учня в цьому віці, то вони не можуть логічно оцінювати свої дії, а навпаки в них усе залежить від емоцій. Через це уявлення про себе, зазначає у своїй роботі Пихтіна Н. П., є не об'єктивним, а емоційно-позитивним або емоційно-негативним [37].

Оскільки у дітей 6-7 років спостерігається схильність до емоційних узагальнень, то першокласники, у яких сформована позитивна самооцінка, автоматично привласнюють собі й інші позитивні якості та властивості. Тому природно, що уявлення про себе можуть впливати на відповідну лінію поведінки дитини. У цьому віці діти тісно спілкуються з оточуючими та розвивають своє розуміння себе як індивіда. Позитивна самооцінка може сприяти виникненню у дитини впевненості в собі, віри у свої здібності та здатностях. Дитина, яка вважає себе здатною, може бути більш відкритою до навчання, спілкування та співпраці з іншими. Але, з іншого боку, важливо

дбати про те, щоб позитивна самооцінка не перетворилася на надмірну впевненість чи самовпевненість. Батьки, вихователі та учителі мають підтримувати та керувати цим процесом, допомагаючи дитині розуміти свої можливості та обмеження, а також навчати її конструктивній саморегуляції. Таким чином, позитивна самооцінка першокласників може стати підґрунтям для їхньої успішної адаптації в шкільному середовищі та розвитку гармонійної особистості. Дуже важливо в молодшому шкільному віці навчити дитину самостійно вміти підготувати себе до уроку, тобто змінити зошит та книжку з математики після цього уроку на олівці та альбом для уроку малювання тощо.

Також можна зазначити, що у змісті культури поведінки молодших школярів можна умовно виділити наступні компоненти: культура діяльності; культура спілкування, культурно-гігієнічні навички та звички:

1) культура діяльності. Проявляється в поведінці дитини на уроках, в ігровій діяльності, під час виконання трудових доручень. Щоб сформувати культуру діяльності в учня, важливо виховувати здатність до утримання в порядку місць, де він працює, навчається, грається. Важливо показати значення завершеності, що виражається у звичці доводити розпочату справу до кінця і дбайливого ставлення до предметів навколишньої дійсності;

2) культура спілкування. Вона передбачає виконання учнями норм і правил спілкування, що ґрунтуються на повазі та доброзичливості, використанні відповідного словникового запасу і форм звертання, ввічливій поведінці в громадських місцях, в побуті. Крім того, даний компонент передбачає уміння говорити лаконічно, зберігаючи спокійний тон у спілкуванні; здатність учнів утримуватися від недоречних дій та слів.

3) культурно - гігієнічні навички та звички. Необхідність в охайності, утриманні в чистоті обличчя, тіла, зачіски, одягу, взуття, шкільного приладдя продиктована не тільки вимогами гігієни, а й нормами людських відносин. Школяр повинен розуміти, що дотримуючись цих правил, він засвідчує повагу до інших людей [36].

Існують певні педагогічні умови, без дотримання яких неможливе формування культури поведінки молодшого школяра:

1. Злагодженість позаурочної діяльності з навчальним процесом відкриває можливість перетворити кожен предмет у навчальному плані на окрему лабораторію для морального вдосконалення учнів. Це означає, що кожен урок може стати не лише навчанням конкретному матеріалу, але і можливістю використовувати цей матеріал для розгляду моральних питань та виховання цінностей.

Така узгодженість також сприяє поглибленню знань учнів про соціальні, культурні та історичні аспекти, що впливають на формування культури поведінки. Вона допомагає учням розуміти зв'язок між навчанням та розвитком моральних цінностей та допомагає їм зробити свідомі вибори в питаннях поведінки.

У підсумку, взаємозв'язок позаурочної виховної роботи з моральним вихованням під час уроків є необхідною передумовою для систематичного та цілеспрямованого формування культури поведінки у молодших школярів. Він допомагає розширити горизонти учнів, розвивати їхні моральні цінності та надає можливість внести важливий внесок у їхній загальний розвиток.

2. Для ефективного формування культури поведінки молодших школярів є ключовою умовою спільна діяльність всіх учасників навчального процесу, включаючи вчителів, громадські організації та батьків. Ця взаємодія створює інтегрований та глибокий підхід до виховання та навчання, що враховує багато важливих аспектів:

– **синергія підходів.** Учителі з різних предметів можуть об'єднати свої зусилля для створення гармонійного середовища в класі, де моральні цінності та правила спілкування вивчаються і практикуються в контексті різних предметів;

– **інтеграція знань і цінностей.** Спільна робота всіх учителів дозволяє інтегрувати моральні аспекти в навчальні плани та допомагає учням більш цілісно розуміти взаємозв'язок між знаннями й цінностями;

– **підтримка з боку батьків.** Батьки є важливими партнерами в вихованні дитини. Взаємодія між учителями та батьками створює сприятливі умови для обміну інформацією та врахування індивідуальних потреб кожного учня;

– **спільні виховні ініціативи.** Громадські організації можуть організовувати різноманітні виховні заходи та проєкти, які допомагають учням розвивати культуру поведінки поза класом.

Ця співпраця робить можливим створення комплексного, інтегрованого підходу до формування культури поведінки молодших школярів, що сприяє їхньому глибокому розвитку та зростанню як особистостей.

3. Спільні стандарти в поведінці учнів є необхідними для систематичного формування культури поведінки, але важливо підкреслити, що кожен учень — це унікальна особистість зі своїми власними потребами та особливостями.

Спільні вимоги до поведінки служать основою, але варто надавати можливість для індивідуального розвитку. Важливо створювати гнучкі та адаптовані підходи для кожного учня, враховуючи його потреби та можливості.

Це означає, що, крім загальних правил та вимог, педагоги повинні надавати можливість учням розвивати власну індивідуальну культуру поведінки, відповідно до їхніх можливостей та цінностей. Цей підхід допомагає виховати учнів як громадян, які розуміють загальноприйняті моральні норми, але також мають можливість виражати себе та розвивати власну унікальність в рамках цих норм.

У подібний спосіб, спільні вимоги до поведінки стають фундаментом для розвитку культури поведінки, але надають можливість кожному учневі розкрити свій потенціал та визначити своє місце в суспільстві.

4. Успіх роботи в школі справді значущо впливають обставини, в якій перебувають учні. Чистота, порядок та краса сприяють створенню позитивної

та комфортної навчальної атмосфери. Окрім того, красиво оформлені класи та інтер'єри мають безпосередній вплив на мотивацію та настрій учнів.

Важливо підкреслити, що оточення може впливати на психологічний стан та емоційний комфорт дітей. Чистота та порядок в навчальних приміщеннях сприяють зосередженості та ефективному навчанню. Красиве оформлення навчальних класів створює позитивне сприйняття навчання та допомагає створювати привабливе середовище для дітей.

Важливим елементом є також зручні меблі та наявність необхідного навчального обладнання. Якщо учні мають доступ до сучасних технологій та матеріалів, це полегшує їхнє навчання та стимулює розвиток.

Отже, фізичне середовище в школі має велике значення для створення мотивації до навчання, комфорту та сприятливого настрою учнів. Воно може стати додатковим джерелом натхнення для досягнення успіху в навчанні та розвитку культури поведінки.

5. Поведінка вчителя та його зразковий вигляд, а також тон та стиль спілкування з іншими вчителями, батьками та учнями є критично важливими у формуванні вихованості та культури поведінки школярів. Ось які аспекти цієї умови мають вирішальне значення:

- **приклад для наслідування.** Учитель є основним прикладом для учнів, і їхня поведінка та ставлення буде частково моделювати той приклад, який вони бачать учителя. Це стосується як моральних цінностей, так і загальних правил ввічливого та культурного спілкування;

- **сприяння вихованню.** Учитель, який демонструє поважання до інших, емпатію та толерантність, сприяє вихованню таких цінностей у своїх учнів. Вони бачать, як правильно взаємодіяти з іншими та вчитися вирішувати конфлікти мирним шляхом;

- **культурний підхід.** Учитель має враховувати культурні особливості та різні способи сприйняття інших учнів. Він повинен створювати атмосферу поваги до різноманітності та інклюзивного спілкування;

- **створення позитивної атмосфери.** Зовнішній вигляд та стиль учителя можуть впливати на загальну атмосферу в класі. Одяг і зовнішній вигляд учителя можуть вказувати на його професійну підготовку та ставлення до навчання;

- **спілкування.** Тон та стиль спілкування учителя з учнями, батьками та колегами також грають ключову роль у вихованні. Доброзичливе та поважне спілкування сприяє позитивним міжособистісним відносинам та виховує учнів до відкритості та співробітництва.

Отже, поведінка та приклад учителя мають вирішальне значення у формуванні вихованості та культури поведінки школярів. Учителі несуть велику відповідальність за створення позитивного та виховного середовища, де діти можуть навчатися та розвиватися як виховані та культурні особистості.

6. Формування культури поведінки у дітей дійсно повинно бути цікавим та стимулювальним процесом. Для досягнення успіху у цій справі, важливо враховувати наступні аспекти:

- **зміст і цінності.** Процес виховання повинен передбачати вивчення цінностей, які допомагають визначити, як правильно поводитися в різних життєвих ситуаціях. Це можуть бути цінності, такі як чесність, взаємодопомога, повага до інших;

- **емоційна насиченість.** Виховний процес повинен бути емоційно насиченим та цікавим для дітей. Використання ігор, інтерактивних вправ та створення ситуацій, в яких діти можуть відчувати ці цінності на практиці, допомагає зміцнити їх розуміння;

- **активна участь.** Важливо стимулювати активну участь дітей у процесі формування культури поведінки. Це може включати дискусії, проєкти, групові завдання, під час яких вони можуть розвивати свої навички взаємодії та вирішення конфліктів;

– **аналіз і рефлексія.** Заохочення до аналізу своїх дій і рефлексії є важливим етапом формування культури поведінки. Діти повинні розуміти, чому деякі дії вважаються правильними або неправильними, та вчитися виправляти свої помилки;

– **позитивний підхід.** Важливо підкреслювати та похвалювати позитивну поведінку дітей. Позитивне підкріплення може стати додатковою мотивацією для дотримання встановлених цінностей.

Спільно з цими аспектами, формування культури поведінки повинно бути індивідуалізованим, враховуючи потреби та особливості кожного учня. Тільки в такий спосіб він стане ефективним та дійовим в плані морального розвитку та вихованості дітей.

Починаючи роботу з учнями, важливо пам'ятати, що кожен учень приходить до школи зі своїм унікальним досвідом моральної поведінки, культурними навичками та звичками. Такий різноманітний досвід може бути впливовим фактором на їхню поведінку та сприйняття цінностей. Тому важливо дотримуватися наступних принципів:

- **індивідуальний підхід.** Кожен учень унікальний, і вчитель повинен враховувати його індивідуальні особливості та потреби у процесі формування культури поведінки;

- **взаєморозуміння.** Важливо вести діалог і взаєморозуміння з учнями, дізнаватися про їхні погляди, досвід та цінності, щоб створити позитивне спілкування та зрозуміти їхні потреби;

- **підтримка та розвиток.** Учителю важливо підтримувати позитивні сторони учнівського досвіду та допомагати їм розвивати більш прийнятні для суспільства цінності та навички;

- **поступове вдосконалення.** Виховання культури поведінки — це поступовий процес, і вчителю слід бути терплячим і надавати можливість учням зростати та вдосконалюватися з часом.

Враховуючи різноманітність досвіду та підходячи до кожного учня індивідуально, учитель може сприяти кращому формуванню культури поведінки та морального розвитку учнів [39].

Отже, поняття «культура поведінки» є фундаментальним аспектом людської індивідуальності та суспільства загалом. Вона являє собою сукупність важливих характеристик, які визначають якість наших взаємовідносин і впливають на наше повсякденне життя. Культура поведінки охоплює різноманітні аспекти, такі як моральні норми, етикет, стиль спілкування та багато інших аспектів, які допомагають нам взаємодіяти з іншими людьми в гідний та прийнятний спосіб.

Культура поведінки є надзвичайно важливою складовою нашого індивідуального і колективного розвитку. Вона відображає наші моральні цінності та взаємодію з навколишнім світом, і визначає, як ми маємо поводитися у суспільстві. Але важливо зауважити, що культура поведінки містить в собі більше, ніж просто дотримання правил спілкування та етикету.

Культура поведінки також відображає якість нашої діяльності та спосіб, яким ми виконуємо свої обов'язки та завдання. Вона передбачає відповідальність, точність, ефективність і вміння співпрацювати з іншими для досягнення загальних цілей. Культура діяльності відіграє важливу роль у формуванні нашого професійного розвитку та внеску в суспільство.

Таким чином, розуміння та розвиток культури поведінки є ключовим завданням для кожного індивіда. Вона допомагає нам стати більш вихованими громадянами, які розуміють моральні цінності, дотримуються етичних стандартів та працюють над розвитком себе та свого оточення.

Крім того, культура поведінки охоплює аспекти культури гігієни, яка визначає наші звички та навички у догляді за собою та навколишнім середовищем. Це означає бути свідомими та відповідальними стосовно своєї особистої гігієни та дотримуватися екологічних стандартів для підтримання природного середовища.

Отже, культура поведінки охоплює всі аспекти нашого життя, від наших моральних цінностей та етикету до якості нашої роботи та збереження природи. Вона є важливою для створення гармонійного суспільства та розвитку кожної індивідуальності.

У світі, де важливо підтримувати гідність та загальнолюдські цінності, розвиток культури поведінки є суттєвим завданням. Виховання дітей у цьому аспекті є важливою частиною їхньої підготовки до життя та їхнього соціального успіху. Ми повинні вчити дітей поважати один одного, дотримуватися правил ввічливості та виявляти гармонію в усіх сферах життя.

1.2. Аналіз проблеми формування культури поведінки першокласників у психолого-педагогічній і методичній літературі

В естетиці (Д. Кучерюк, Т. Левчук) домінує думка про тісний зв'язок категорій прекрасного, гармонійного з етичними категоріями істини, блага, добра. У зв'язку з цим, культура поведінки передбачає взаємозв'язок внутрішньої культури особистості та зовнішніх форм її виявлення, що ґрунтуються на поняттях «красиве», «гармонійне», «досконале». Відповідно, моральна поведінка оцінюється за принципом «максимум добра і мінімум зла», а критерієм її розвитку є наявність моральних цінностей [29].

І. Кант, ставлячи питання про естетичну оцінку поведінки, зазначав, що прекрасне виявляється у ставленні людини до людини, а не лише як якість, властивість особистості. Згідно з А.Шефтсбері, у поведінці людини тісно поєднуються моральний і естетичний аспекти. Об'єктивна природна краса, на його думку, розкривається у людській діяльності як моральне добро. Отже, моральною може бути тільки естетично діяльна та естетично сприйнятлива особистість [47].

Визначаючи предмет естетики через поняття «гармонія», Л. Левчук вбачає культурну поведінку у гармонії духу і соціальної поведінки, у відповідності внутрішнього і зовнішнього [29]. Таким чином, у діяльності людини, її поведінці краса проходить шлях від видимих форм свого виявлення до невидимих – до краси людських взаємин, які виражаються у здатності розуміти, любити, чинити добре. Це можливе за умови утвердження у людини естетичних почуттів, смаків, поглядів, які є основою естетичного ідеалу.

У психології «культура поведінки» позначається як динамічне особистісне утворення, що поступово виявляється, формується і видозмінюється протягом життя людини в процесі дій та вчинків. Отже, саме вчинок, за переконанням багатьох вітчизняних психологів (І. Бех,

В. Роменець та інші), виступає логічним осередком культурної поведінки особистості [43].

У сфері педагогіки існують різноманітні підходи до організації виховного процесу, кожен із яких спрямований на формування культури поведінки у дітей.

Форми організації виховного процесу:

– **керівництво життєдіяльністю дітей.** Цей підхід передбачає активну участь дітей у прийнятті рішень та управлінні своїм життям. Вихователі та батьки сприяють розвитку навичок самостійності та відповідальності;

– **спільна діяльність вихователя та дітей на основі співробітництва.** Цей підхід покликаний розвивати навички співпраці, комунікації та вирішення конфліктів через активну взаємодію між вихователями та дітьми;

– **спілкування дитини з членами своєї сім'ї.** Родинне спілкування та взаємодія грають ключову роль у формуванні моральних цінностей та культури поведінки у дитини;

– **спілкування з однолітками.** Взаємодія з ровесниками допомагає розвивати соціальні навички та важливі аспекти культури поведінки;

– **організація колективної діяльності дітей.** Робота в групах над спільними завданнями вчить дітей співпрацювати, розвиває лідерські якості та навички роботи в колективі;

– **інформаційно-масові форми (бесіда, роз'яснення).** Учителі та батьки використовують такі методи для пояснення правил та цінностей, а також для обговорення моральних аспектів.

Методи виховання культури поведінки:

– **бесіда.** Бесіди з дітьми допомагають обговорювати моральні аспекти, сприяють розумінню правил і цінностей.

– **управління.** Діти вчаться конкретним навичкам і правилам через вправи та практичні завдання.

- **гра.** Використання ігор учителями та батьками сприяє веселому та цікавому вивченню моральних цінностей;
- **позитивний приклад.** Учителі та дорослі стають прикладом для дітей, демонструючи бажану культуру поведінки;
- **створення та використання виховних ситуацій.** Ситуації, які моделюються для навчання, допомагають дітям розуміти наслідки своїх дій;
- **заохочення та покарання.** Система винагород та покарань сприяє формуванню правильної поведінки та відповідальності.

Ідеї Я.А.Коменського щодо виховання дітей в ранньому віці надалі залишаються актуальними та важливими. Він підкреслював, що материнська школа, яка містить у собі роль сім'ї, відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні культури поведінки дітей до 6 років.

Основна ідея Коменського полягає в тому, що діти народжуються з перворідною чистотою та позитивними творчими силами, і завданням виховання є збереження та розвиток цих позитивних якостей особистості. Він вважав, що моральне виховання має надавати допомогу у розвитку духовних здібностей дітей, сприяти формуванню в них цінностей та моральних принципів.

Коменський також підкреслював, що моральне виховання має починатися з раннього віку, оскільки в цей період діти найбільш гнучкі та вразливі до впливу довкілля. Він запевняв, що природа дитини сприймає форму в ніжному віці, і від цього залежить подальший її розвиток.

Отже, ідеї Я. А. Коменського підкреслюють важливість раннього морального виховання та формування позитивних цінностей та якостей у дітей у їх ранній період життя.

Ознаки культури поведінки окреслила Н. Хамська. До них вона віднесла:

- відповідальність (своєчасне і відповідальне виконання своїх обов'язків і моральних вимог);

- активні й ініціативні дії;
- допомога і підтримка інших;
- самокритичність та саморегуляція своєї поведінки);
- справедливість (чесність і щиросердність у взаєминах;
- правдивість;
- об'єктивність в оцінці себе та інших, самокритичність);
- повага до людей;
- ставлення до інших як до унікальної особистості (коректність, самоповага;
- турбота про розвиток своєї духовної та фізичної культури);
- людяність (любов до людини, повага її гідності, чуйність і турбота про інших;
- миролюбність;
- доброзичливість толерантність;
- поблажливність;
- вміння прощати;
- просити вибачення;
- милосердя (доброта, співчуття і допомога ближньому, лагідність, співпереживання) [62].

На сьогодні існують різні підходи до структурної будови змісту виховання культури поведінки у дітей 6-7 років (Л. Артемова, В. Білоусова, Л. Островська, С. Петеріна), у яких можна виділити наступні взаємозв'язані компоненти:

- **культура діяльності** – поведінка дитини на заняттях, в іграх, під час виконання трудових доручень. Формувати у дитині культуру діяльності – це значить виховувати в неї звичку утримувати в порядку місце, де вона працює, навчається, грається; привчати бережно ставитись до іграшок, речей, книг;
- **культура спілкування**, що включає культуру мовлення дитини;

– **культурно-гігієнічні навички та звички**, що починаються з виховання акуратності й охайності. До культурних звичок відносять привчання вставати вранці та робити зарядку, умиватися, чистити зуби, акуратно зачісуватися, тримати в чистоті взуття та одяг [53].

Л. Артемова вважає, що визначальним у процесі виховання основ культури поведінки є вплив родини, оскільки саме тут починається соціалізація дитини. На думку науковця, становлення культури поведінки передбачає формування у дитини системи уявлень і знань про поведінкові норми; розвиток моральних почуттів (поваги до старших, співчуття, ввічливості), умінь розрізняти емоційні стани оточення та адекватно реагувати на них; формування навичок та звичок соціально-припустимої поведінки [47].

Методичні прийоми, які Л. Артемова визначила для оптимізації процесу виховання культури поведінки, акцентують на розвитку дитячих навичок і якостей, які сприяють позитивному взаємодії з оточенням світом та формуванню здорової поведінки. Ось деякі з них:

- **надання дитині можливості зробити щось приємне оточуючим.** Цей метод допомагає дитині розуміти важливість допомоги та підтримки інших людей. Діти навчаються співчувати, доброзичливості та активно взаємодіють зі своїм оточенням;

- **привчання рахуватися з можливостями дорослих та однолітків.** Цей метод сприяє розвитку навичок співпраці та взаєморозуміння. Діти навчаються розуміти, що інші мають свої можливості та обмеження, і вони повинні враховувати це взаємодіючи з іншими;

- **формування звички спокійно миритися з деякими матеріальними обмеженнями.** Цей метод навчає дітей розуміти, що не завжди можна отримати все, що вони хочуть, і навчає терпимості та задоволенню тим, що вже є. Він сприяє розвитку навичок гнучкості та вміння справлятися з різними життєвими ситуаціями;

- **посильна допомога у побутовій праці.** Навчання дітей базовим навичкам побутової роботи сприяє їхній самостійності та відповідальності. Вони вчаться допомагати вдома, робити певні обов'язки та брати на себе відповідальність за певні аспекти свого життя.

Ці методи спрямовані на формування позитивної культури поведінки, в якій діти вміють бути доброзичливими, терпимими, співпрацювати з іншими та бути відповідальними громадянами [56].

Звідси стає очевидним, що виховання основ культури поведінки розпочинається передусім у сімейному вихованні, коли у дитини закладаються основи моралі. У цьому процесі вчитель початкових класів виступає як продовжувач сімейних традицій виховання. Сім'я вважається важливим інститутом, який забезпечує дитину необхідним мінімумом вихованості. Перший клас може бути великою дружньою родиною, де діти навчаються не лише перебувати та гратися, а й встановлювати дружні стосунки, вчитися спілкуватися, проявляти повагу одне до одного та вчити взаємопідтримки.

У сім'ї формується поняття про повагу, взаємодопомогу та співчуття. У цьому контексті, учителі виступають як порадики для батьків та продовжують процес формування гуманних рис, які були закладені батьками.

Зокрема, важливо надавати позитивний приклад виховання у дітей основ культури поведінки. Учитель повинен розширювати знання дітей про моральні цінності та сприяти формуванню почуття чуйності, доброзичливості, людяності, чесності та милосердя. Закріплення норм культури поведінки відбувається на основі позитивного прикладу дорослого. Діти, відчуваючи довіру до дорослого і бачачи у ньому приклад, усвідомлюють важливість такої поведінки та прагнуть наслідувати її.

Програма морального виховання дітей молодшого шкільного віку містить ключові напрями для формування культури поведінки:

- **поглиблення та розширення знань про правила поведінки.** Діти набувають більше інформації про прийняті норми та правила поведінки. Вони вивчають базові морально-естетичні поняття і розуміють їх взаємозв'язок з нормами поведінки;

- **розвиток емоційно-почуттєвої сфери.** Діти навчаються розвивати моральні та естетичні почуття, позитивні ставлення до інших та себе, а також розуміють важливість сприяння позитивним емоціям і зниження тривожності;

- **опановування навичками культурної поведінки та вмінням вирішувати конфлікти соціально допустимими засобами.** Діти вчаться, як поводити себе в соціумі, розвивають навички культурної поведінки та засоби вирішення конфліктів шляхом співробітництва та дотримання соціальних норм.

Ці напрями допомагають дітям будувати свою культуру поведінки, розвивати моральні цінності та важливі навички, які допоможуть їм стати вихованими та етичними членами суспільства [31].

Учені (М. Васильєва, В. Гербова, Т. Комарова та ін.) рекомендують працювати над вихованням культури поведінки у дітей молодшого шкільного віку вирішенням таких завдань:

- формувати навички культури поведінки в повсякденному житті;
- вчити бачити свої недоліки в поведінці та вміти їх виправляти;
- познайомити з правилами культурної поведінки;
- виховувати любов і шанобливе ставлення до близьких і навколишніх людей;

- навчити ставитися до оточуючих з турботою і терпінням, але при цьому проявляти нетерпимість до поганих вчинків.

Міра сформованості культури першокласників впливає на процес соціалізації та розвитку особистості загалом [22].

Щоб досягти бажаних результатів, реалізація зазначеного має відбуватися на основі неперервного, систематичного психолого-педагогічного супроводу процесу виховання культури поведінки, що ґрунтуватиметься на співпраці й міжособистісній взаємодії дитини, закладу шкільної освіти та сім'ї. Ця вимога передбачає, щоб виховання культури поведінки відбувалося невидимо й ненав'язливо, дохідливо і переконливо, з дотриманням міри в усіх моментах дитячого життя, оскільки саме такий підхід допомагає сформувати справжню культурну особистість. Важливо донести до дітей, що норми поведінки базуються на моральних цінностях українського народу, таких як доброзичливість, правдивість, чесність, гостинність, людинолюбство, працьовитість, повага до батьків та старших людей.

Процес виховання культури поведінки є надзвичайно складним і вимагає усвідомленого використання педагогом різноманітних методів та засобів педагогічного впливу на дітей. Серед них зазначаються:

- **пояснення** – цей метод допомагає дитині зрозуміти, чому саме потрібно вчинити в конкретній ситуації та як це пов'язано з моральними цінностями;
- **показ** – візуальний приклад може бути надзвичайно ефективним способом навчання дітей культурній поведінці. Позитивний приклад спонукає їх наслідувати правильне співвідношення;
- **нагадування** – постійне нагадування норм та правил поведінки сприяє їх закріпленню у свідомості дітей;
- **привчання** – метод привчання передбачає постійне закріплення правильних звичок та вчинків у дітей;
- **ситуації, які розвивають** – створення ситуацій, де діти можуть вправлятися у прийнятті морально (не)правильних рішень, сприяє розвитку культури поведінки;

- **контроль та оцінка** – встановлення контролю над дотриманням правил та їх оцінка допомагають дитині розуміти важливість моральної поведінки;
- **етичні бесіди** – сприяють формуванню об'єктивності в оцінці подій та допомагають дітям орієнтуватися в різних ситуаціях відповідно до моральних норм;
- **позитивний приклад** – дорослий, який надає позитивний приклад у своєму способі поведінки, стає важливим учителем для дітей;
- **введення правил культурної поведінки** – чіткі правила сприяють усвідомленню та дотриманню моральних норм;
- **екскурсії, ігри та вправи** – різноманітні активності можуть бути використані для вивчення та закріплення моральних цінностей.

Ці методи разом сприяють формуванню культури поведінки у дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз анкетування та бесід з батьками та педагогами розкрив причини, які знижують ефективність виховання культури поведінки в умовах сім'ї та навчально-виховного закладу. Деякі з основних причин включають:

- **недостатня увага.** Часто виявляється, що проблемі виховання культури поведінки приділяється недостатньо уваги, і вона не включена до активної діяльності батьків та вчителів;
- **імперативна модель спілкування.** У різних випадках присутня імперативна модель спілкування, коли дорослі часто видають накази та вимагають від дітей підкорення, замість взаємодії та розуміння;
- **обмеження активності особистості.** Деякі педагоги та батьки обмежують активність дитини у процесі засвоєння знань та розвитку навичок, що може призвести до втрати інтересу та мотивації;
- **некультурна поведінка дорослих.** Часто дорослі не глибоко аналізують причини некультурної поведінки дітей і не спрямовують зусилля на їх вирішення;

– **реакція на конфліктні ситуації.** Дії батьків і вчителів часто обмежені вирішенням конфліктів на ситуативному рівні, замість формування навичок конструктивного вирішення конфліктів;

– **недостатнє використання методів спілкування.** Методи бесіди, роз'яснення та позитивного прикладу використовуються недостатньо;

– **недостатнє використання невербальних засобів спілкування.** Елементи невербального спілкування, такі як посмішка, ласкавий погляд і ніжний дотик, можуть бути забуті;

– **акцент на викриття і засудження.** Багато разів при педагогічній роботі віддається перевага викриттю та різкому засудженню негативних дій, замість акцентування уваги на досягненнях дитини та її позитивних якостях.

Зрозуміння цих причин допомагає педагогам і батькам покращити ефективність виховання культури поведінки у дітей та забезпечити більш позитивні результати.

1.3. Теоретичні основи та стан вивчення ситуаційних вправ у науковій літературі

Аналіз філософської етичної психолого-педагогічної літератури надав можливість деталізувати поняття культура поведінки та уточнити його структуру для дітей віком 6–7 років ми розглядаємо культуру поведінки дітей цього віку як сукупність методів якими вони само організують свою діяльність відповідно до морально-етичних стандартів суспільства порівнюючи свої етичні інстанції з соціальними очікуваннями батьків старших і ровесників.

У змістовій структурі культури поведінки старших дошкільників і першокласників у віці шість років ми виділили чотири головних компоненти емоційний когнітивний мотиваційно-ціннісний і практичний ці компоненти виконують різні функції, а саме оцінно-регулятивну пізнавальну мотиваційну та діяльнісну.

Емоційний компонент культури поведінки передбачає розвиток емоційної сприйнятливості, здатності до емпатії, сформованість моральних почуттів (провини, сорому, совісті). Когнітивний компонент включає наявність елементарних знань про норми поведінки у суспільстві, розвиток самосвідомості особистості, сформованість оцінних еталонів. Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає наявність ціннісних орієнтацій, що відповідають потребам соціуму; розвиток і становлення таких мотивів поведінки: обов'язку, прагнення діяти відповідно до суспільних норм, мотиви встановлення і збереження позитивних взаємин з оточуючими, ігрові, змагальні, моральні та пізнавальні мотиви. Практичний компонент культури поведінки потребує сформованості умінь навичок та звичок поведінки, розвитку довільної поведінки та саморегуляції поведінки.

Неабияк яке значення надається дидактичній грі на основі елементарної лексики дитячого спілкування, як одному з ефективних засобів

формування комунікативної компетентності (Н. Гулько). Застосування гри в організації спілкування сприяє виконанню важливих методичних завдань:

- створення психологічної готовності дітей до спілкування;
- забезпечення природної необхідності багаторазового повторення мовленнєвого матеріалу;
- тренування у виборі потрібного мовленнєвого зразка, що є підготовкою до ситуативної спонтанності спілкування [16].

Серед дидактичних ігор автор виділяє творчі ігри, які передбачають формування лексичних та граматичних вмінь, розширення словника дитини, зв'язного мовлення. Д. Ельконін зазначав, що важливу роль у формуванні в ранньому дитинстві комунікативної компетентності взагалі, мовленнєвої зокрема, відіграє ігрова діяльність. У грі розвиваються комунікативні здібності та мовленнєві уміння дитини; відбувається становлення основ її культури [6].

Важливою умовою формування культури поведінки у дітей дошкільного віку вважає створення розвивального мовленнєвого середовища, ефективність якого можлива за умови активного використання педагогами та батьками української мови в процесі спілкування. Дорослі сприяють розвитку мовлення в усіх формах активності дитини : вони привітно звертаються до неї, пропонують обговорити різні події, плани, стимулюють бажання вербалізувати свої життєві враження в різних видах діяльності. Основою розвивального мовленнєвого середовища є забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитині надавалося право на мовленнєву активність, на довіру, на помилку та доброзичливе ставлення, оскільки центральною фігурою освітнього процесу є дитина – мовленнєва особистість [14].

У дітей молодшого шкільного віку спостерігається прогресивна якісна зміна в мовній поведінці. Вона пов'язана зі змінами комунікативного характеру, розвитком комунікативних потреб, форм спілкування [38].

Розглядаючи розвиток комунікативного мовлення дітей слід враховувати кілька рівнів на яких забезпечується цей процес поведінковий когнітивно-лінгвістичний та особистісний (О. Денисенко, Т. Піроженко та інші). На поведінковому рівні важливо спрямовувати увагу дитини на її співрозмовника стимулювати реакції та відповіді розвивати експресивно-мімічні засоби спілкування та вміння налагоджувати контакти когнітивно-лінгвістичний рівень передбачає розуміння просторово-часових аспектів ситуації спілкування розуміння емоційного змісту ситуацій розширення словникового запасу та вдосконалення граматичних навичок і фонетичного розвитку особистісний рівень включає розвиток прагнення до розгорнутості та логічності висловлювань, а також адаптацію мовлення до ситуації та самооцінку у процесі спілкування метою роботи над розвитком мовлення в першому класі є формування комунікативної компетентності ця компетентність містить різні аспекти та завдання спрямовані на:

- розвиток комунікативних здібностей дітей відповідно до кожного вікового періоду – емоційне спілкування з дорослими, спілкування з однолітками, ініціативне спілкування зі співрозмовником;
- засвоєння ввічливих форм спілкування, розвиток мовленнєвого етикету;
- формування культури мовлення;
- формування культури спілкування [19].

Отже, культура поведінки дітей молодшого шкільного віку не є сталим явищем, але постійно розвивається та змінюється під впливом зазначених чинників. Важливо, щоб цей розвиток відбувався в позитивному напрямку, сприяючи формуванню моральних цінностей та відповідальної поведінки в дітей. Суспільство та освітні установи мають важливе завдання виховувати та підтримувати цей розвиток, створюючи сприятливі умови для формування культури поведінки, яка відповідала б вимогам сучасного світу.

1.4. Особливості використання ситуаційних вправ на уроках мовного типу у першому класі

Усе більше методистів і вчителів визнають необхідність ситуаційного забезпечення діалогічної діяльності учнів на уроках української мови.

Під ситуацією маються на увазі обставини й умови комунікації, ставлення того, хто говорить, до того, хто слухає, загальна спрямованість висловлення [9].

Ситуаційні вправи – це вправи, які штучно змодельовані в умовах шкільного навчання відповідно до певних (бажано актуальних і максимально наближених до природних) ситуацій спілкування, що спонукають учнів до створення висловлень діалогічного або монологічного характеру [9].

Ситуаційні завдання у навчанні мають багато спільного з грою, оскільки вони надають можливість активно взаємодіяти та розвивати комунікативні навички учнів. Таким чином, ми включаємо їх до категорії «ситуативне моделювання» у методиках навчання.

Використання ситуаційних завдань у навчанні є гнучким, оскільки вчитель може самостійно налаштовувати ситуації спілкування, враховуючи особливості та потреби своїх учнів. Він може визначити, які ролі учні відіграють (наприклад, роль учителя, мовознавця або бібліотекаря) і які завдання вони виконують.

Таким чином, використання ситуаційних завдань в навчанні дозволяє створювати інтерактивні та цікаві ситуації для розвитку мовленнєвих навичок учнів і підвищення якості навчання.

У системі комунікативних завдань важливе місце виділяється способу словесного опису мовленнєвих ситуацій. Цей підхід дозволяє відобразити всі необхідні компоненти спілкування, і водночас він не потребує складної матеріальної бази для впровадження, що робить його досить доступним для використання в навчанні. Така система містить різноманітні вправи, які

сприяють розвитку усного та письмового діалогічного мовлення, а також поліпшують навички читання та аудіювання.

Такий підхід дозволяє педагогам створювати цікаві та різноманітні завдання, які сприяють активній взаємодії учнів та розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Результатом використання цієї системи може бути покращення якості навчання та підвищення рівня комунікативної компетентності учнів.

На думку Пентелюк М., сучасний урок української мови є дуже різноманітним та вимагає від учителя складної педагогічної діяльності. Важливим завданням цього процесу є досягнення гармонії між формою та змістом, а також відповідність освітнім, розвивальним і виховним цілям. Для цього вчителю потрібно вміло застосовувати різні методи, прийоми та сучасні педагогічні технології. На сучасних уроках української мови важливо встановити активний контакт між учителем і учнями, сприяючи їхньому інтелектуальному та мовленнєвому розвитку [35].

Організація навчальних дій на уроках української мови має на меті створення сприятливих умов для формування мовної та мовленнєвої компетенції учнів. Ефективна організація навчального процесу заснована на компетентнісному підході передбачає використання таких форм методів прийомів і засобів, які сприяють розвитку комунікативної компетенції учнів основної школи розглядаючи її як ключову та предметну.

Обираючи вправи для уроків важливо брати до уваги зміст навчального матеріалу, а також належним чином враховувати характер і форму завдань добір вправ повинен відповідати ступеню їхньої складності та послідовності в навчальному процесі.

Проте ситуативні вправи відрізняються не лише за змістом, а й за різноманітністю форм. Л. Шевцова [63] розробила класифікацію вправ ситуативного характеру.

I. За ступенем творчості або складністю:

- рецептивні вправи та завдання, які проводяться безпосередньо після ознайомлення учнів з теоретичним матеріалом для перевірки рівня засвоєння мовленнєвих понять і правил (назвати усталені вирази ввічливості при звертанні; назвати відомі формули мовленнєвого етикету, що використовуються у ситуаціях зауваження чи докору; назвати відомі формули схвалення виконаної запропонованої другові роботи; назвати формули подяки та відповіді до них);

- репродуктивні вправи й завдання, спрямовані на формування конкретних мовленнєвих умінь, якими передбачається застосування здобутих знань на практиці, тобто в процесі виконання відповідних мовленнєвих дій, на розвиток умінь та навичок учнів аналізувати, трансформувати запропонований матеріал (вставити в частину реплік потрібні слова чи словосполучення із формул мовленнєвого етикету; поставити запропоновані іменники у кличному відмінку, тобто у формі звертання; навести синонімічні варіанти до висловів мовленнєвого етикету; прочитати першу частину правил вітання і закінчити думку; виписати із фольклорних джерел історичні формули подяки та вдячності, порівняти їх із сучасними; зробити зауваження своєму другові у зв'язку з недоречною поведінкою в громадських місцях; висловити вдячність за надану послугу тощо; прослухати діалог й схарактеризувати його з погляду етикетних норм; визначити у прислів'ях, які порушення мовного етикету в них названо; утворити зменшувані форми від запропонованих іменників, записати складені з ними речення, використовуючи форми звертання під час вітання тощо);

- продуктивні завдання (переважно творчого характеру), спрямовані на формування в учнів комплексу мовленнєвих умінь. Це в основному побудова висловлювань різних видів (скласти розгорнутий діалог, уживаючи різні формули звертання; скласти діалог, користуючись описом ситуації за інструкцією; прослухавши текст, підготувати усну розповідь на тему: «Як ми вітаємося»; скласти діалог у запропонованій ситуації спілкування; побудувати висловлювання дискусійного характеру на тему: «Чи впливає

вітання на настрій людини?»); розіграти діалог, використовуючи форми мовленнєвого етикету відповідно до ситуації спілкування; написати текст запрошення на свій день народження, урахувавши вік, посаду, соціальний стан запрошених; спостерігати за усним мовленням своїх однокласників, виявляти слова-паразити, уміти проаналізувати їх частотність та ситуаційну зумовленість, скласти поради щодо їх вирішення; скласти діалог за опорними словами, аналогією, описаною ситуацією; придумати й записати різноманітні компліменти відповідно до запропонованих варіантів адресатів тощо).

II. За метою проведення:

- підготовчі, спрямовані на активізацію опорних знань учнів; вони проводяться одразу після опрацювання нового матеріалу; основна мета таких вправ і завдань – забезпечити пізнавальну й психологічну підготовку до сприймання нового матеріалу, створити мотивацію навчання, стимулювати пізнавальну активність дітей; допомогти глибше усвідомити правила, виробити вміння та навички застосовувати теоретичний матеріал на практиці;

- тренувальні завдання – знаходження вивченого поняття і засвоєння шляхів його пошуку. Такі завдання сприяють закріпленню, удосконаленню мовних і мовленнєвих умінь. Здебільшого це проблемні завдання практичного спрямування (застосування здобутих умінь та навичок у нових умовах за допомогою завдань переважно творчого характеру). На цьому етапі підвищується рівень складності виконання завдань, а також рівень самостійності в роботі.

III. За ступенем самостійності:

- колективні вправи, які використовувалися з метою перевірки рівня засвоєння учнями знань і сформованості необхідних умінь та навичок;

- індивідуальні вправи, що використовувалися для самостійного виконання учнем завдань.

IV. За формою проведення:

- усні та письмові вправи та завдання.

V. За місцем проведення:

- класні та домашні вправи або завдання.

Навчальна діалогічна ситуація може охоплювати широкий спектр висловлювань учнів починаючи від повідомлень і закінчуючи короткими фразами діалогічного або навіть полі логічного характеру. Ситуація, яка вимагає мінімального висловлення, наприклад, однієї фрази, називається мікроситуацією. Побудова цілісних серій мікроситуацій є основою для створення ситуаційних вправ, спрямованих на формування діалогічних умінь і навичок учнів.

Розглянемо детально структурні компоненти системи роботи щодо використання навчальних діалогічних ситуацій на уроках української мови в початкових класах.

Л. Шевцова [64] стверджує, що ситуація спілкування конкретизує предмет розмови, але ізольований від ситуації предмет розмови не може зумовити діалогічної поведінки. Предмет розмови повинен бути конкретним і близьким до життєвого досвіду учнів. Недоцільно визначати предметом розмови загальні розмовні теми. Наприклад, предмет розмови спорт не є конкретним, оскільки кожен зі співрозмовників може зрозуміти це по-різному. Тому таке формулювання теми спілкування фактично є безпредметним. Натомість потрібно повідомляти про предмет спілкування конкретніше: футбол, баскетбол, хокей тощо.

Предмет для спілкування на урокові в першому класі можна представити в таких формах:

- 1) **усне повідомлення.** Учні розповідають про певну особу або предмет, може бути використане на уроках для першокласників. Ця форма дозволяє розвивати мовленнєві навички учнів, їх здатність структурувати та виражати думки усно. Також це може стимулювати інтерес до вивченого матеріалу, оскільки діти можуть розповісти про теми, які їх цікавлять.

При використанні усного повідомлення на уроках для першокласників важливо забезпечити підтримку та позитивне стимулювання з боку вчителя,

щоб діти почували себе впевнено й могли розвивати свої мовленнєві навички без стресу;

2) **сюжетний малюнок із розгорнутим сюжетом** є гарним інструментом для навчання учнів у різних класах, включаючи 1 клас і вище. Однак, важливо враховувати, що ця форма не завжди спонукає до формування власної позиції та творчого мислення, оскільки події на малюнку уже чітко визначені. Це може бути корисно для учнів із початковим рівнем навченості, оскільки вони можуть використовувати цей матеріал для покращення своїх навичок сприймання та розуміння тексту;

3) у старших класах, де учні мають більше досвіду і можуть бути більш самостійними в формулюванні власних ідей і поглядів, використання сюжетних малюнків із нерозгорнутим сюжетом може бути більш ефективним для розвитку творчості та аналітичного мислення.

Сюжетний малюнок із нерозгорнутим сюжетом – це зображення, на якому зображені особи або предмети, показані намічені дії, але подальший розвиток подій залишається у сфері здогадок і уявлення. На відміну від сюжетних малюнків із розгорнутим сюжетом, де дії та події вже явно визначені, сюжетні малюнки із нерозгорнутим сюжетом залишають більше місця для учнівської творчості та власних уявлень. Ця форма сприяє розвитку учнівської власної позиції та навичок критичного мислення, оскільки рівень непередбачуваності підвищується, і розмова не зводиться до очікуваного кінцевого результату;

4) **реальні явища та події** – це спосіб визначення предмета розмови, який передбачає спостереження учнів за конкретними явищами або подіями, а також вміння учителя зосередити увагу учнів на цих спостереженнях. Наприклад, учитель може заохотити учнів до діалогу під час спостережень в природі або обговорювати події, свідками яких були учні (наприклад, відвідування вистави, виконання обов'язків чергових учнів у класі тощо). Основна особливість цієї форми полягає у тому, що вона

максимально наближена до часу й місця спостережуваних явищ і подій, що дозволяє зробити навчання більш живим та конкретним;

5) **опис предмета спілкування** – це спосіб визначення предмета розмови вчителем без необхідності використання додаткових засобів, але за певних умов або контексту. Зазвичай ця форма починається конструкціями, які закликають уявити, пригадати тощо. Такий підхід дає змогу вчителю встановити контекст і вказати на тему чи предмет обговорення в межах уроку.

Учитель повинен бути дуже уважним до психологічних особливостей учнів і вибирати форму представлення предмета розмови так, щоб вона відповідала рівню розвитку та потребам учнів і сприяла їхньому покращенню. Таким чином, учитель повинен адаптувати форми до особливостей класу, індивідуальних здібностей учнів і завдань уроку.

Важливо також розуміти, що кожна форма має свої переваги та обмеження, і вчитель повинен вміти варіювати їх в залежності від мети уроку та потреб учнів. Наприклад, для розвитку творчих навичок та стимулювання власних суджень краще використовувати форми з нерозгорнутим сюжетом. Для покращення комунікативних навичок і розвитку умінь висловлювати думки та спілкуватися ефективно можна використовувати форми з розгорнутим сюжетом або мікроситуації.

Все це вимагає від учителя великої гнучкості та креативності в підході до навчання.

Вибір форми представлення предмета розмови відображається на діалогічних навичках учнів та їхній мотивації до активного спілкування. Ось додаткові пояснення стосовно кожного зі згаданих пунктів:

1) **етап розвитку діалогічних умінь і навичок учнів.** Форма представлення предмета розмови може варіюватися від початкового етапу до складних форм на високих рівнях навченості. Наприклад, на початковому етапі може бути корисно використовувати ігри та ролеві ситуації, які сприяють створенню комфортного середовища для навчання діалогічного

спілкування. На більш пізніх етапах можна переходити до складних форм, таких як обговорення, дебати, інтерв'ю тощо;

2) **диференціація за вміннями та навичками.** Учні мають різні рівні навченості, тому важливо враховувати ці різниці при виборі форми представлення предмета розмови. Наприклад, для учнів із вищим рівнем навчання можуть використовуватися складні завдання та теми для обговорення, тоді як для тих, хто потребує підтримки, можуть використовуватися простіші завдання;

3) **індивідуальні особливості сприйняття інформації.** Різні учні можуть краще розуміти й сприймати інформацію в різний спосіб. Деякі учні можуть відчувати себе комфортно при обговоренні великої групи, тоді як інші можуть віддавати перевагу індивідуальному чи парному спілкуванню. Вибір форми представлення предмета розмови повинен враховувати ці індивідуальні особливості.

Загалом, правильно обрана форма представлення сприяє покращенню діалогічних навичок та мотивації учнів до активного спілкування, що є важливим чинником у їхньому успіху в цьому процесі.

Формування бажання до спілкування є необхідною умовою для ефективної діалогічної діяльності. Учні мають бажання розповідати, ділитися інформацією, питати, переконувати, ініціювати бесіди, коли вони бачать, що це пов'язано з реальними життєвими ситуаціями. Для того, щоб потреба в спілкуванні виникала природно і спонтанно, важливо, щоб діалогічні вправи були не штучними, а відображали реальні життєві події та ситуації, які цікаві та важливі для учнів.

Основні види діалогів, які визначено науковцями, можуть бути використані в освітньому процесі залежно від мети та обставин:

– **діалог-розпитування (уточнення).** Використовується для отримання додаткової інформації або уточнення деталей. Учні можуть ставити запитання, щоб розкрити певну тему;

- **інтерв'ю («питання-відповідь»)**. Використовується для докладного опитування або запиту інформації, наприклад, під час дослідницьких проєктів;
- **діалог-бесіда**. Зазвичай має формат неформальної бесіди, де учасники обмінюються думками та враженнями на певну тему;
- **діалог-дискусія**. Використовується для обговорення питань, де різні точки зору можуть бути висловлені та обґрунтовані;
- **діалог-обговорення**. Сприяє обговоренню певних питань або проблем, щоб досягти спільного рішення або розуміння;
- **діалог-обмін думками/повідомленнями**. Використовується для обміну інформацією та думками між учасниками;
- **діалог-прохання, вибачення, пропозиція, побажання, пояснення**. Указують на конкретний характер діалогу в залежності від мети спілкування.

Усі ці види діалогів мають свою унікальну мету та можуть використовуватися для досягнення певних навчальних цілей. Важливо, щоб діалогічна діяльність у навчальному процесі відображала життєві ситуації та відповідала індивідуальним потребам та інтересам учнів [7].

Однією з ключових особливостей ситуаційних навчальних діалогічних вправ є чітка визначена мета ситуації спілкування. Кожна вправа має конкретну мету, таку як попросити про допомогу, обмінятися думками, уточнити інформацію, запросити, спонукати до чогось, попросити вибачення, подякувати й так далі. Це допомагає учням розуміти, що саме вони мають досягнути в процесі спілкування та які цілі повинні бути досягнуті.

Додатково, важливо, щоб ситуації та мети спілкування були максимально реалістичними й наближеними до тих ситуацій, з якими учні можуть стикатися у повсякденному житті. Це допомагає забезпечити практичність та застосованість навчального матеріалу.

Важливим елементом навчальних діалогічних вправ є наявність мовленнєво-комунікативних завдань, які визначаються змістом конкретного розділу української мови. Ці завдання включають:

- **дотримуйтеся правил спілкування.** Навчання учнів ввічливому та культурному спілкуванню, дотримання правил етикету;
- **правильно звертайтеся до співрозмовника.** Розвиток навичок звертання до інших осіб відповідно до контексту;
- **уживайте слова ввічливості.** Навчання учнів використовувати слова та вирази ввічливості в спілкуванні;
- **дотримуйтеся відповідної інтонації, міміки та жестів.** Розвиток навичок невербального спілкування, включаючи інтонацію, міміку та жести.

Ці завдання спрямовані на розвиток не лише культури спілкування та мовленнєвих навичок, але й на активізацію лексичного матеріалу та навичок використання слів та виразів у практичних ситуаціях [42].

Цінним і корисним є той підхід, коли вчитель показує учням, що одна і та ж тема може мати різні мовленнєві цілі та спрямована на досягнення різних результатів. Це допомагає учням розуміти, що комунікація має багато різних аспектів і може використовуватися для різних завдань.

Зазначений приклад з перегляду театральної вистави добре ілюструє різні можливі мети спілкування, пов'язані з однією і тією ж темою. Учні мають можливість обирати, яку саме мету вони хочуть досягти у певному спілкуванні, і це розвиває їхні аналітичні та комунікативні навички.

Важливо, щоб учитель підтримував учнів і заохочував їх до самостійного вибору мети спілкування, щоб вони могли вирішувати, як саме вони хочуть використовувати свої навички комунікації в різних життєвих ситуаціях [42].

Зафіксовані дані збору інформації та спостереження уроків у першому класі показали, що цілісна система ситуаційних вправ для розвитку в учнів діалогічного мовлення можлива за умови наявності в ній відповідного

підготовчого етапу. З огляду на це така система має будуватися із трьох періодів:

- I. Спостереження і відтворення діалогічних зразків за мотивами казок;
- II. Підготовчі вправи до створення власних діалогів;
- III. Створення власних діалогів відповідно до навчальної або життєвої ситуації.

Розрізнення діалогічного тексту (1 клас). На початковому етапі опановування діалогічним мовленням важливе місце відводиться формуванню умінь відрізнити діалогічний текст від монологічного, сприймаючи його на слух. Така робота є підготовкою до аналізу будови діалогу та його особливостей.

На цьому етапі учням у 1 класі варто пропонувати вправи із завданням розглянути малюнки з відомих казок, аналізуючи які, вони зможуть визначити: на якому малюнку зображено, що казкові особи розмовляють між собою; про що вони можуть спілкуватися; що запитує одна особа, а що відповідає їй інша; як можуть звертатися вони один до одного.

Усвідомленню поняття діалог сприяє зіставлення монологічного тексту з діалогічним. Якщо зміст казки добре відомий першокласникам, то це дає можливість учителеві зосередити основну їхню увагу не на змісті уривків, а на особливостях їхньої будови, сприйнятих на слух. Під час виконання таких вправ, першокласники набувають умінь сприймати та розрізнити на слух вид висловлення. Важливою умовою презентації такого мовного матеріалу є вміння педагога використовувати позамовні засоби спілкування що сприяють сприйняттю школярами почутого.

Отже, ефективність діалогу залежить від урахування життєвого досвіду учнів, розгляду предмета розмови в різних ситуаціях, пропонування посильної складності завдань. Для успішного формування діалогічного мовлення учитель зобов'язаний пропонувати учням завдання посильного для них рівня складності та з його необхідною безпосередньою або опосередкованою допомогою. Перспективи подальших досліджень вбачаємо

в аналізі результатів застосування ситуаційних вправ на уроках української мови з метою розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів.

Сучасне навчання повинне мати ситуаційний характер, адже таким чином ми маємо можливість занурити навчальний матеріал у штучно створене соціальне середовище і забезпечити учням можливість відчутти користь знань та вмінь за межами школи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури виокремлено, що культура поведінки становить ключовий аспект виховання учнів початкової школи. Цей аспект містить у собі комплекс моральних, етичних та соціокультурних норм, які мають бути внесені в основи дитячої свідомості для успішної взаємодії у суспільстві.

Теоретичні засади формування культури поведінки розглядаються з особливим акцентом на важливість використання ситуаційних вправ як ефективного педагогічного інструменту. Ситуаційні вправи створюють унікальні ситуації для навчання, де учні можуть розвивати свої соціокультурні навички та уміння. Зазначається, що при створенні таких ситуацій важливо враховувати індивідуальні потреби та можливості кожного учня.

Додатково, у цьому контексті виокремлюється важливість урахування індивідуальних особливостей кожного учня при плануванні та використанні ситуаційних вправ. Такий індивідуальний підхід сприяє більш успішному формуванню культури поведінки учнів, сприяючи їхньому більш глибокому та осмисленому засвоєнню соціокультурних норм і цінностей. Таким чином, використання ситуаційних вправ не лише розширює педагогічний арсенал, але і робить процес формування культури поведінки більш ефективним та індивідуалізованим.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Стан проблеми дослідження в практиці вчителів сучасної початкової школи

Проблема формування культури поведінки першокласників на думку Гнатюк О. В. [12] є дуже актуальною в теперішньому освітньому контексті, ось декілька основних причин:

1. Зміна формату навчання.

На сучасному етапі розвитку освіти та суспільства, в умовах стрімкої технологічної революції та глобальних змін, запровадження дистанційного навчання стає однією з найактуальніших та найсуттєвіших трансформацій в освітньому процесі. Однак цей перехід від традиційного навчання до віртуального навчального середовища вносить істотні зміни не лише в технологічну складову освіти, але й у спосіб взаємодії та поведінку учасників навчального процесу.

Зміна формату навчання, зокрема перехід до дистанційного навчання, є однією з ключових причин актуальності проблеми формування культури поведінки першокласників. Дистанційна форма навчання створює нові виклики та вимоги до учнів, включаючи учнів першого класу, які тільки починають свій шлях в освітньому просторі. Учні повинні розвивати навички самостійності, відповідальності та ефективної взаємодії в цифровому та віртуальному навчальному середовищі. Це стосується як їхньої активності під час уроків, так і етикету та культури поведінки в електронних комунікаціях з однокласниками та вчителями.

2. Зростання важливості соціальних навичок.

Формування культури поведінки в умовах дистанційного навчання стає необхідністю, оскільки учні повинні знати, як поводити себе в онлайн-

середовищі, як дотримувати правил віддаленого спілкування та робити це з великою культурою та повагою до співрозмовників. Такі навички стають важливими як у контексті академічного, так і соціального розвитку першокласників, і вимагають системної підготовки та формування відповідних стандартів.

Формування культури поведінки першокласників у контексті сучасної освіти є важливою та актуальною проблемою, обумовленою рядом ключових аспектів, які вимагають наукового підходу та вдосконалення педагогічної методики. Одним із таких аспектів є невід'ємне зростання важливості соціальних навичок у навчальному процесі.

Сучасне суспільство ставить перед особистістю та особливо перед молодшими учнями складні завдання з позицій ефективної взаємодії та спілкування з різними соціальними групами. Учні, зокрема першокласники, повинні бути здатні вести ефективну комунікацію з однокласниками, учителями та іншими членами освітнього середовища, що вкрай важливе як у процесі навчання, так і в побутовому житті.

Сприятливий розвиток соціальних навичок та культури взаємодії має надзвичайну вагу в умовах переходу до дистанційного навчання. Дистанційний навчальний формат вимагає від учнів не лише активності та самостійності, але й здатності ефективно спілкуватися у віртуальному навчальному середовищі. Учням слід бути компетентними у взаємодії через відеоконференції, чати, електронну пошту та інші онлайн-інструменти.

Крім того, соціальні навички містять у собі інші аспекти, такі як здатність дотримувати правил етикету, взаємоповаги та ввічливості під час віртуальних уроків та групових завдань. Важливо вчити учнів співпрацювати, обирати ефективні методи вирішення конфліктів та створювати позитивне навчальне середовище.

Загалом, актуальність проблеми формування культури поведінки першокласників у сучасному освітньому контексті базується на потребі

адаптації до змін у форматах навчання та вимагає відповідних наукових підходів для досягнення педагогічних цілей.

3. Підготовка до життя у суспільстві.

Підготовка до життя у суспільстві в сучасному освітньому контексті виходить далеко за межі навчання предметів і знань. Вона націлена на формування повноцінних громадян, які мають бути не лише знавцями свого предметного поля, але й здатними жити в суспільстві, взаємодіяти з іншими та дотримувати культурних та соціальних норм.

Виховання першокласників у дусі культури поведінки вирізняється своєю актуальністю та важливістю, оскільки воно сприяє підготовці дітей до активної участі в суспільному житті. Культура поведінки має набір цінних навичок та якостей, які допомагають молодому поколінню поводити себе адекватно та відповідально, розвивати взаємоповагу, володіти навичками конструктивного спілкування та розв'язання конфліктів.

Культура поведінки першокласників є частиною загального процесу їхньої соціалізації, формування ідентичності та готовності до спільного життя у різних соціальних групах. Виховання у цьому аспекті має позитивний вплив на соціальний розвиток дітей і є важливим елементом загальноосвітньої програми.

Таким чином, культура поведінки першокласників відіграє значущу роль у підготовці нового покоління до активної та конструктивної участі в суспільному житті. Вона допомагає сформувати цінні соціальні навички та створює основу для подальшого розвитку учнів як повноцінних громадян.

4. Створення позитивного навчального середовища.

Формування позитивного навчального середовища є однією з важливих функцій культури поведінки, особливо у першокласників. Учні, які володіють навичками культурного спілкування та взаємодії, активно сприяють створенню атмосфери, де кожен може відчувати себе комфортно та безпечно.

Правила культурної поведінки, такі як повага до інших, відкритість до ідей та точок зору інших, вміння слухати й виражати свою думку без конфліктів, створюють основу для позитивного спілкування та співпраці. Учні, які вміють слухати один одного та підтримувати позитивне спілкування, створюють сприятливі умови для навчання та розвитку.

Створення позитивного навчального середовища є важливим чинником успіху в освіті, оскільки воно сприяє активному навчанню, взаємній допомозі та розвитку позитивних стосунків між учнями та вчителями. Культура поведінки першокласників грає ключову роль у створенні цієї атмосфери, яка підтримує навчання та розвиток усіх учасників навчального процесу.

Отже, формування культури поведінки учнів сприяє створенню позитивного та продуктивного навчального середовища, де кожен може досягати своїх академічних та особистісних цілей, відчуваючи підтримку та розуміння від однокласників та вчителів.

5. Соціальна інтеграція.

Соціальна інтеграція є ключовим аспектом розвитку дітей у початковій школі. Культура поведінки грає значущу роль у цьому процесі, оскільки вона допомагає першокласникам легше адаптуватися до нового навчального середовища та успішно взаємодіяти з різними учасниками освітнього процесу, включаючи однолітків, учителів та інших членів навчальної спільноти.

Соціальна інтеграція в початковій школі вимагає від учнів знання та використання норм та правил взаємодії. Учені у сфері освіти визнають, що учні, які володіють культурою поведінки, мають більше можливостей для успішної інтеграції у навчальному середовищі та сприйняття їх однолітками та учителями.

Знання та використання норм та правил соціальної поведінки сприяють створенню позитивних відносин між учнями та сприяють взаємному розумінню. Першокласники, які вміють поводити себе відповідно до загальноприйнятих норм, мають більше можливостей для створення нових

дружб та взаємодії у навчальному середовищі. Таким чином, культура поведінки сприяє не лише соціальній інтеграції, але і позитивним взаємодіям, які сприяють навчанню та розвитку.

Отже, культура поведінки першокласників важлива для їх соціальної інтеграції, оскільки вона сприяє їхній здатності легше адаптуватися до навчального середовища та успішно взаємодіяти з однолітками, учителями та іншими учасниками навчання

6. Антибулінг та безпека у середовищі дистанційного навчання.

Сучасний педагогічний процес, особливо в контексті дистанційного навчання, вимагає ретельного розгляду питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки учасників освітнього процесу та формуванням ефективної культури поведінки. Важливим елементом цих аспектів є профілактика насильства та булінгу в навчальних середовищах. Ця проблема стає ще більш актуальною, оскільки зростає кількість осіб, які здійснюють навчання та викладання на відстані.

Запобігання антибулінгу та насильству має стати невіддільною частиною стратегій забезпечення якості освіти в онлайн-середовищі. Це вимагає комплексного підходу, який містить у собі розробку імплементації етичних норм, розбудову ефективної системи взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу та залучення сучасних технологій для моніторингу та контролю ситуацій, пов'язаних з насильством та булінгом.

У цьому контексті, важливо підкреслити необхідність створення середовища, яке підтримує та є безпечним для всіх учасників навчального процесу. Це може містити в собі розробку політики антибулінгу, де визначаються стандарти поведінки, вимоги до взаємодії та відповідальності всіх учасників. Крім того, важливо надавати підтримку жертвам булінгу та насильства, надаючи їм можливість звертатися за допомогою та консультацією.

Розвиток наукових підходів та досліджень у галузі безпеки та антибулінгу в контексті дистанційного навчання також є важливим

завданням. Сучасні технології можуть бути використані для аналізу поведінки учасників та виявлення можливих випадків насильства або булінгу, допомагаючи вчасно реагувати на ці ситуації.

Усе це свідчить про те, що питання безпеки та формування культури поведінки в дистанційному навчанні потребує постійної уваги та досліджень, які сприятимуть покращенню середовища освіти та забезпеченню комфорту та безпеки для всіх учасників освітнього процесу.

7. Залучення батьків та учителів.

У сучасному освітньому середовищі, де педагогічні підходи знаходяться у стані сталого розвитку та трансформації, акцент на співпраці між учителями, батьками та учнями набуває особливої уваги. Особливий акцент слід робити на ролі батьків у формуванні культури поведінки першокласників, особливо в контексті дистанційного навчання.

Батьки відіграють ключову роль у формуванні моральних цінностей та соціальної поведінки своїх дітей. Вони є першими прикладами для маленьких учнів і мають можливість передавати цінні знання та навички, сприяючи розвитку культури поведінки. Важливо, щоб батьки були активно включені в освітній процес і встановлювали взаємодію зі школою.

У контексті дистанційного навчання батьки також відіграють роль у встановленні дисципліни та створенні позитивного навчального середовища вдома. Вони можуть сприяти виконанню розкладу, контролювати час, який діти витрачають на навчання та ігри, і надавати підтримку в разі виникнення труднощів. Батьки повинні бути партнерами у вихованні, спільно з учителями сприяючи вихованню відповідальних, етичних та емоційно збалансованих особистостей.

Учителі, зі свого боку, повинні сприяти активній співпраці з батьками, надавати їм необхідну інформацію про навчальний процес, сприяти відкритому спілкуванню та обміну ідеями. Важливо враховувати особливості кожної родини та навчальні потреби конкретного учня.

Таким чином, залучення батьків та вчителів є важливим елементом формування культури поведінки першокласників у контексті дистанційного навчання. Спільна робота сприяє розвитку позитивного середовища для навчання та допомагає учням вирости грамотними, етичними та соціально адаптованими громадянами.

Отже, актуальність проблеми формування культури поведінки першокласників у сучасному освітньому контексті обумовлена сукупністю змін та викликів, що впливають на навчання та розвиток дітей, і вимагає поглибленого дослідження та розробки педагогічних методик для розв'язання цієї проблеми.

Дослідження проблеми дистанційного навчання відображено у роботах багатьох науковців. Аналіз наукових джерел підтверджує наявність різноманітних підходів до організації, структурування та реалізації дистанційного навчання. Докладніше, В. Биков, Д. Богоявленська, А. Іванніков висвітлюють різні аспекти цієї теми, вносячи свій внесок у розуміння принципів функціонування дистанційної освіти.

Деякі специфічні аспекти, щодо змісту та організації дистанційного навчання, були досліджені М. Бесєдіним, К. Власенко та В. Гурою, кожен із яких підкреслює важливість конкретних аспектів у процесі навчання на віддалі.

Важливі вимоги до дистанційної освіти були ретельно проаналізовані в працях М. Карпенка, Є. Рибалка, А. Хуторського та багатьох інших. Ці вимоги стосуються не тільки змісту, але і взаємодії між викладачами та учнями, а також оцінки успішності дистанційного навчання.

У цьому контексті, дослідження вказаних авторів відображають важливий внесок у розвиток та удосконалення системи дистанційного навчання. Разом із тим, подальші наукові дослідження можуть допомогти ще глибше розкрити цю тему та розробити більш ефективні стратегії для подальшого розвитку дистанційної освіти.

У сфері психології та використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі було здійснено істотний внесок численними видатними науковцями. Наприклад, роботи таких дослідників, як М. Смульсон, В. Моляко, Н. Чепелєва, Л. Карамушка та інші, спрямовані на аналіз психологічних аспектів використання дистанційного навчання у сучасному освітньому контексті.

Окрім цього, інші аспекти дистанційної освіти були предметом досліджень різних науковців, які вивчають психологічні аспекти навчання та викладання в віртуальних середовищах. Представники цієї галузі, такі як Є. Підчасовий, Л. Боремчук, Т. Варзар, А. Мінаков, О. Малінко, С. Сисоєва, розглядають різні аспекти психології дистанційного навчання, включаючи психолого-педагогічні питання, соціально-психологічні аспекти, організаційну структуру та психолого-педагогічні проблеми.

Роботи цих дослідників розкривають важливі аспекти психології дистанційного навчання, які допомагають розуміти та вдосконалити цю форму освіти, підвищуючи якість навчання та підтримуючи успіх студентів у віртуальному навчальному середовищі.

Проблемам розвитку дистанційної освіти приділяють увагу багато видатних закордонних науковців. Серед них Р. Деллінг, Д. Кіган, А. Кларк, Дж. Коумі, М. Мур, Г. Рамбле, М. Сімонсон, М. Томпсон та багато інших.

Роботи цих дослідників розкривають різноманітні аспекти дистанційної освіти та охоплюють останні досягнення у цій галузі. Зокрема, сучасні науковці досліджують широкий спектр напрямків розвитку дистанційної освіти.

Вони приділяють значну увагу питанням впровадження дистанційних технологій у навчально-виховний процес, вивчають ефективність таких технологій та розробляють методики та стратегії для їх успішної інтеграції.

Останні дослідження і публікації в цій області свідчать про постійний розвиток та інновації у сфері дистанційної освіти. Сучасні науковці стежать за різноплановими напрямами її розвитку, враховуючи сучасні технології та

потреби освіти у цифровому віці. Це важливий внесок у розвиток освіти та забезпечення доступу до якісної освіти для всіх.

Тенденції в розвитку початкової освіти

Сучасні перспективи у розвитку освіти невід'ємно пов'язані з удосконаленням педагогічних підходів, серед яких важливим інструментом є **персоналізоване навчання**. Ця педагогічна стратегія спрямована на індивідуалізацію освітнього процесу, підвищення рівня знань та навичок учнів, а також адаптацію навчання до потреб кожного окремого учня.

Важливо зауважити, що сучасні технології значною мірою сприяють розвитку персоналізованого навчання. Індивідуалізоване програмування та адаптивні навчальні платформи стають все більш поширеними інструментами для учителів та учнів. Вони дозволяють створити унікальні навчальні маршрути для кожного учня, враховуючи його індивідуальні особливості та потреби.

Персоналізоване навчання базується на ідеї, що кожен учень має власний темп навчання та рівень здібностей. Це підходить для вдосконалення якісного засвоєння знань та розвитку навичок. Учителі, завдяки індивідуалізованому програмуванню, можуть стежити за прогресом кожного учня та надавати допомогу в тих моментах, де це необхідно. Такий підхід сприяє ефективнішому навчанню та досягненню кращих результатів.

Зокрема, адаптивні навчальні платформи використовують інтелектуальні алгоритми для аналізу даних про навчальний прогрес учнів. Вони надають рекомендації щодо індивідуальних завдань та матеріалів, які найкраще відповідають потребам кожного учня. Цей підхід дає можливість максимально використовувати час та зусилля, спрямовані на навчання, і забезпечує більший успіх у навчанні.

У більшій мірі персоналізоване навчання є важливим фактором у подоланні індивідуальних навчальних труднощів, підвищенні мотивації та розвитку навичок самостійного навчання. Цей педагогічний підхід відкриває

нові можливості для підвищення ефективності освіти та розвитку кожного учня, роблячи навчання більш індивідуалізованим та доступним [30].

У сучасному освітньому контексті **активне навчання** набуває все більшого значення та популярності. Цей педагогічний підхід визначається застосуванням інтерактивних методів навчання, спрямованих на активне залучення учнів до процесу отримання знань та розвитку навичок.

Однією з ключових особливостей активного навчання є розуміння того, що учні – це активні учасники навчального процесу, які мають можливість активно взаємодіяти з матеріалами та одне з одним. Важливим стимулом до використання активного навчання є переконання, що учні навчаються краще, коли вони активно залучені до навчальних завдань та створюють знання самостійно.

У контексті активного навчання використовуються різноманітні підходи та методи, включаючи групову роботу, проєктні завдання, використання сучасних технологій та дослідницькі проєкти. Групова робота, наприклад, дозволяє учням взаємодіяти та обмінюватися ідеями, що сприяє розвитку комунікативних навичок та співробітництва. Проєктні завдання стимулюють творчий підхід та розвиток аналітичних навичок, а використання сучасних технологій дозволяє навчатися ефективно та цікаво, використовуючи інтерактивні ресурси та платформи.

Однак, активне навчання вимагає від учителів відповідного підходу та обладнання, яке дозволяє створювати такі умови, де учні можуть бути активними учасниками навчального процесу. Учителі повинні бути готові до ролі фасилітатора, сприяючи взаємодії та спільній побудові знань.

Загалом, активне навчання стає важливим чинником у підвищенні якості освіти та розвитку учнівських навичок, які будуть корисні в сучасному інформаційному та інтерактивному світі [44].

У сучасному освітньому ландшафті **інформаційні технології** відіграють ключову роль у розвитку та удосконаленні початкової освіти, особливо в умовах дистанційного навчання. Використання різних

технологічних засобів та навчальних платформ розширює доступ учнів до знань і сприяє створенню інтерактивного навчального середовища, яке забезпечує ефективне навчання та підвищує залученість учнів до навчального процесу.

Застосування інформаційних технологій у початковій освіті охоплює багато аспектів. Інтернет став важливим джерелом інформації та навчальних ресурсів, дозволяючи учням швидко отримувати доступ до актуальних матеріалів та джерел для розвитку своїх знань.

Відеоконференції та віртуальні класи стали важливими засобами зв'язку та співпраці в умовах дистанційного навчання. Вони дозволяють учням та вчителям зберігати зв'язок, обговорювати матеріали та спільно вирішувати завдання навчання.

Навчальні програми та платформи для самонавчання надають учням можливість вчитися власним темпом та вибирати теми, які їх цікавлять найбільше. Це розширює можливості для індивідуального навчання та підвищує мотивацію до здобуття знань.

Застосування інформаційних технологій в початковій освіті вимагає від учителів розвитку цифрової грамотності та здатності інтегрувати технології в навчальний процес. Важливо збалансувати використання технологій з традиційними методами навчання, створюючи збалансоване навчальне середовище.

У підсумку, інформаційні технології стають важливими складовими сучасної початкової освіти, сприяючи розвитку навчальних можливостей та покращенню якості навчання, особливо в умовах дистанційного навчання [34].

Сучасний педагогічний підхід у початковій освіті обертається навколо розвитку **соціальних та емоційних навичок** серед учнів, визнаючи важливість цієї сфери для їхнього гармонійного росту та успішного навчання. Педагоги присвячують значну увагу створенню навчальних середовищ, які

сприяють розвитку емпатії, співробітництва та навичок конструктивного вирішення конфліктів.

Соціальна та емоційна розвинутість містить у собі ряд важливих аспектів, включаючи вміння встановлювати позитивні міжособистісні відносини, розуміти та виражати свої емоції, розвивати емпатію до інших і вміння співпереживати їхнім потребам та почуттям.

У сучасному освітньому контексті **мультикультурна освіта** стала важливою складовою, яка сприяє створенню більш включеного та різноманітного середовища в навчальних закладах. Сучасні школи відділяють більше уваги розумінню та взаємодії різних культур та груп населення, що сприяє створенню сприятливого середовища для всіх учнів.

Мультикультурна освіта визнає багатство та різноманіття культур, які існують у сучасному суспільстві. Вона прагне відзначити та відзначати це різноманіття, створюючи умови для того, щоб учні могли розуміти, цінувати та поважати культурні особливості інших. Це сприяє підвищенню рівня толерантності, співпраці та розумінню серед учнів.

Способи впровадження мультикультурної освіти охоплюють вивчення різних культур, мов та традицій у навчальних програмах, проведення тематичних заходів та проєктів, а також сприяння взаємодії між учнями різних культурних та етнічних груп. Створення мультикультурного середовища в школах розширює свідомість учнів щодо світу навколо них, сприяє розвитку міжкультурної культури та готує їх до життя в глобальному суспільстві.

Мультикультурна освіта також підкреслює важливість рівності та справедливості в освіті, а також боротьбу з дискримінацією та стереотипами. Вона допомагає створити інклюзивне середовище, у якому кожен учень відчуває себе цінним та підтриманим.

У підсумку, мультикультурна освіта відіграє важливу роль у підготовці учнів до життя у сучасному світі, де різноманіття культур та груп населення стає нормою. Вона сприяє створенню гармонійного навчального середовища,

де кожен учень має можливість розвивати свій потенціал та вчитися з різних культурних перспектив [25].

Ситуативні вправи та симуляції відіграють значущу роль в початковій освіті, сприяючи розвитку навичок розв'язання конфліктів та формуванню культури поведінки в реальних ситуаціях. Ця педагогічна стратегія особливо важлива в контексті формування культури поведінки першокласників, оскільки вони лише починають свій шлях у світі навчання та спілкування з однолітками.

Ситуативні вправи та симуляції мають у собі ролеві ігри, вправи з розв'язання конфліктів та симуляції реальних життєвих ситуацій, у яких учні мають можливість взаємодіяти та розвивати навички спілкування та співпраці. Це допомагає їм навчатися та відчувати на практиці, як реагувати на різні ситуації та вирішувати конфлікти з повагою та ефективністю.

Основні переваги використання ситуативних вправ та симуляцій включають:

- **розвиток емоційного інтелекту.** Учні вчаться розпізнавати свої власні емоції та емоції інших, що сприяє розвитку емпатії та розумінню;
- **навички розв'язання конфліктів.** Ситуативні вправи дають учням можливість вирішувати конфлікти, вчаться шукати компроміси та шляхи до мирного вирішення суперечок;
- **формування культури поведінки.** Учні вивчають правила взаємодії, вміння слухати та виражати свої думки, а також дотримувати норми ввічливості та поваги до інших;
- **практичне застосування знань.** Учні застосовують теоретичні знання у практичних ситуаціях, що допомагає закріпити та розуміти матеріал краще;
- **сприяння розвитку соціальної компетентності.** Взаємодія в рамках ситуативних вправ сприяє розвитку соціальних навичок, таких як комунікація, співпраця та розв'язання задач у команді.

Ситуативні вправи та симуляції сприяють формуванню цінних навичок учнів та підготовці їх до взаємодії в різних ситуаціях, які вони можуть зустріти у своєму житті та навчанні [40].

Ці тенденції спільно сприяють покращенню якості початкової освіти та підготовці учнів до складних викликів сучасного світу. Важливо, щоб педагоги й освітні заклади активно застосовували ці підходи, створюючи навчальне середовище, яке є стимулює та розвиває для молодого покоління.

Проблема формування культури поведінки впливає на практику початкових шкіл і створює ряд викликів та проблем, з якими зіштовхуються учителі, батьки та учні. До них входять:

1. Дисципліна та управління класом.

У контексті сучасної початкової освіти, забезпечення ефективної дисципліни та управління поведінкою учнів стає актуальним завданням для учителів. **Дисципліна** є необхідною складовою успішного навчання, і недисциплінована чи негативна поведінка може серйозно заважати навчальному процесу та порушувати атмосферу в класі.

Управління поведінкою охоплює ряд аспектів, які вимагають уваги та підходу з боку педагогів:

- **позитивне підсилення.** Застосування позитивного підсилення, такого як похвала та винагорода за бажану поведінку, може мотивувати учнів до відповідальної поведінки;
- **ефективна комунікація.** Учителі повинні вести відкриту та ефективну комунікацію з учнями, дозволяючи їм виражати свої потреби та почуття;
- **створення позитивного навчального середовища.** Атмосфера в класі має бути сприятливою для навчання, де учні відчуються підтриманими та стимульованими до активної участі;
- **розвиток навичок конфліктного розв'язання.** Учні також повинні розвивати навички розв'язання конфліктів та співпраці в групі.

Управління поведінкою учнів вимагає терпіння, розуміння та навичок педагогів. Важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного учня, а також вплив сімейного та соціокультурного середовища. Дисципліна та управління поведінкою в класі є ключовими аспектами успішної початкової освіти, які сприяють створенню навчального середовища, де учні можуть максимально розвивати свій потенціал та досягати академічних та соціальних успіхів;

2. Спілкування та конфлікти.

Учителі та учні взаємодіють в контексті різних особистостей і відмінностей, важливим аспектом є правильне **спілкування та вирішення конфліктів**. Ця проблема стає ключовою частиною формування культури поведінки, оскільки вона впливає на якість спілкування та взаємостосунків в навчальному середовищі.

Важливі аспекти спілкування та конфліктології в освіті включають:

- **ефективне спілкування.** Учителі та учні повинні розвивати навички ефективного спілкування, включаючи вміння слухати, виражати свої думки та ідеї чітко та поважно;

- **вирішення конфліктів.** Розуміння методів та стратегій вирішення конфліктів допомагає учителям та учням ефективно впоратися з суперечками та негативними ситуаціями;

- **повага та емпатія.** Важливо розвивати навички поваги до інших та емпатії, що сприяє створенню позитивного середовища;

- **співпраця.** Робота в команді та співпраця є ключовими аспектами, які сприяють розв'язанню проблем та досягненню цілей в навчальному процесі;

- **партнерство з батьками.** Учителі повинні співпрацювати з батьками, спільно розв'язувати питання та конфлікти, що виникають у процесі навчання.

Спілкування та конфліктологія в освіті є важливою частиною формування культури поведінки учнів. Вони сприяють розвитку навичок

міжособистісної взаємодії та допомагають створити сприятливе навчальне середовище, в якому кожен учень може досягнути свого потенціалу та розвинути важливі соціальні навички;

3. Виховання та цінностей етики.

Початкова школа визнається ключовим періодом для виховання основних цінностей та етичних принципів у дітей. У цьому віці учні формують своє світосприйняття, розвивають моральний компас та вчаться важливим соціальним навичкам. Учителям важливо надавати учням можливості вивчати та усвідомлювати поняття, такі як повага, толерантність, чесність та співчуття.

Ключові аспекти виховання цінностей та етики в початковій школі включають:

а) повага. Учителі повинні надавати приклад учням щодо важливості поваги до інших, незалежно від різниць у культурі, етнічності чи інших характеристиках.

б) толерантність. Учні повинні навчатися бути толерантними до різних думок, переконань та життєвих шляхів інших людей;

с) чесність. Важливо виховувати у дітей цінність чесності, навчаючи їх бути відкритими та чесними в усіх аспектах життя;

д) співчуття. Учні мають розвивати співчуття та емпатію, сприяючи розумінню та підтримці інших в складних ситуаціях;

е) етика в спільноті. Важливо вчити учнів про етичні принципи та стандарти поведінки, які вони повинні дотримуватися в спільноті та суспільстві.

Виховання цінностей та етики у початковій школі сприяє формуванню громадян, які розуміють важливість респектабельної поведінки та вміють приймати морально обґрунтовані рішення. Це має велике значення для їхнього подальшого дорослого життя та внеску у суспільство;

4. Робота з батьками.

Співпраця між учителями та батьками виявляється важливим аспектом виховання та формування культури поведінки учнів. Батьки та вчителі можуть мати різні погляди на культуру поведінки, і забезпечення їхньої згуртованості важливе для успішного навчання та виховання.

Важливі аспекти співпраці включають:

- **встановлення комунікації.** Учителі та батьки повинні створити відкритий та регулярний канал спілкування для обговорення питань виховання та культури поведінки учнів;
- **взаєморозуміння.** Важливо розуміти й враховувати погляди та переконання батьків щодо виховання дітей, а також вносити їх у навчальний процес;
- **спільні заходи та програми.** Учителі та батьки можуть спільно розробляти та впроваджувати програми для виховання учнів та формування культури поведінки;
- **спільні зустрічі та робочі групи.** Організація зустрічей та робочих груп, на яких батьки та вчителі можуть обговорити питання виховання та поділитися ідеями;
- **розробка спільних підходів.** Учителі та батьки мають працювати над розробкою спільних підходів до виховання та формування культури поведінки, враховуючи потреби та цінності кожної дитини.

Співпраця між учителями та батьками є ключовою для забезпечення згуртованості виховання у школі та вдома. Вона допомагає створити сприятливе середовище для учнів, де вони можуть розвивати важливі навички та цінності, які сприяють формуванню позитивної культури поведінки.

5. Інклюзивна освіта.

У сучасному освітньому контексті інклюзивна освіта стає все більш важливою для забезпечення того, щоб всі учні мали доступ до якісної освіти та розвивали культуру правильної поведінки. Учителям потрібно бути

готовими розвивати інклюзивні стратегії, щоб забезпечити, що всі учні, включаючи тих, хто може мати пошкодження або проявляти негативну поведінку, отримують підтримку та можливість розвивати культуру правильної поведінки.

Ключові аспекти інклюзивної освіти та розвитку культури правильної поведінки включають:

- **індивідуалізовані підходи.** Учителям слід розвивати індивідуалізовані підходи до учнів з різними потребами, враховуючи їхні можливості та виклики;
- **психосоціальна підтримка.** Забезпечення доступу до психосоціальної підтримки для учнів, які можуть мати емоційні труднощі, допомагає їм розвивати позитивну поведінку;
- **співпраця зі спеціалістами.** Учителі можуть співпрацювати з психологами, логопедами та іншими спеціалістами для розробки та впровадження індивідуалізованих програм та підходів;
- **соціальне включення.** Забезпечення можливості для участі всіх учнів в соціальних та навчальних подіях їхній взаємодії та розвитку навичок правильної поведінки;
- **розвиток емпатії та толерантності.** Учителі повинні активно працювати над розвитком емпатії та толерантності серед учнів, що сприяє позитивному спілкуванню та відносинам.

Інклюзивна освіта створює можливість для усіх учнів розвивати культуру правильної поведінки та забезпечує їхній успіх в навчанні та житті. Учителі мають велику роль у цьому процесі, розробляючи та впроваджуючи підходи, які враховують різноманітність потреб учнів та сприяють розвитку позитивної поведінки.

6. Вплив технологій та соціальних мереж.

Сучасна технологія та соціальні мережі відіграють важливу роль у житті учнів і можуть впливати на їхню поведінку. Учителям слід бути

свідомими цього впливу та навчати учнів використовувати цифрові ресурси відповідально та етично.

Ключові аспекти впливу технологій та соціальних мереж на поведінку учнів включають:

– **цифрова грамотність.** Учителі повинні надавати навчання щодо цифрової грамотності, включаючи вміння критично оцінювати інформацію в інтернеті та розуміти проблеми приватності;

– **кібербулінг.** Важливо вчити учнів впізнавати та уникати кібербулінгу, а також надавати їм інструменти для звернення за допомогою, якщо вони стикаються з цим явищем;

– **етика в мережі.** Учителі мають підкреслювати важливість етичної поведінки в інтернеті, включаючи повагу до інших користувачів та правильне використання авторських прав;

– **психологічний вплив.** Учителі повинні бути уважними до психологічного впливу соціальних мереж та онлайн-ігор на учнів та сприяти розвитку навичок самоконтролю;

– **баланс між офлайн та онлайн.** Учням потрібно навчати збалансовувати свій час між онлайн та офлайн активностями та розвивати навички саморегуляції.

Виховання відповідального та етичного використання цифрових ресурсів стає важливою складовою формування культури правильної поведінки серед учнів. Учителі мають активно працювати над цими аспектами, щоб забезпечити, що учні розуміють важливість етичної поведінки в цифровому світі та вміють користуватися технологіями відповідально.

Загалом, формування культури поведінки є важливим завданням для початкових шкіл. Учителі, батьки та учні мають спільно працювати, щоб створити навколишнє середовище, яке сприяє розвитку позитивної та відповідальної поведінки серед дітей.

Отже, можна зробити висновки на основі попередніх досліджень та практики сучасної початкової школи щодо проблеми формування культури поведінки першокласників:

- **важливість персоналізованого підходу.** Формування культури поведінки у першокласників вимагає індивідуалізованого підходу, враховуючи різницю в їхніх потребах, здібностях та стилях навчання;
- **активне навчання та інтерактивні методи.** Використання активних та інтерактивних методів навчання сприяє високій мотивації учнів і поліпшує якість навчання.;
- **використання інформаційних технологій.** Інформаційні технології та онлайн-ресурси стають важливими засобами для навчання та формування культури поведінки у першокласників, особливо в умовах дистанційного навчання;
- **розвиток соціальних та емоційних навичок.** Розвиток соціальних та емоційних навичок стає все більш важливим для формування культури правильної поведінки серед учнів;
- **мультикультурна освіта.** Розуміння та включеність різних культур та груп населення створюють сприятливе середовище для всіх учнів;
- **ситуативні вправи та симуляції.** Використання ситуативних вправ та симуляцій допомагає учням розвивати навички розв'язання конфліктів та культури поведінки в реальних ситуаціях;
- **роль батьків та співпраця.** Співпраця між учителями та батьками грає важливу роль у формуванні культури поведінки першокласників;
- **інклюзивна освіта.** Забезпечення інклюзивного підходу для учнів з різними потребами важливо для формування культури правильної поведінки.

Зрозуміння цих ключових аспектів допомагає учителям та освітнім закладам створювати сприятливе середовище для формування культури

поведінки у першокласників та підтримувати їх у розвитку як громадян та учасників сучасного суспільства.

2.2. Огляд експериментальної методики використання ситуаційних вправ в умовах дистанційного навчання.

Використання ситуативних вправ для формування культури поведінки першокласників у контексті дистанційного навчання має декілька обґрунтованих переваг:

– **природність та зрозумілість.** Ситуативні вправи надають можливість першокласникам навчатися в контексті, з яким вони вже знайомі. Вони можуть краще розуміти правила та норми поведінки в конкретних ситуаціях, що є досить природнім для них;

– **адаптованість до дистанційного навчання.** Ці вправи можна легко адаптувати для використання в умовах дистанційного навчання. Вони можуть бути здійснені через відеозв'язок або відтворені за допомогою онлайн інструментів;

– **розвиток навичок учнів.** Ситуативні вправи допомагають першокласникам розвивати соціальні навички, що взаємодіють один з одним, навчаючись ввічливості, співпраці та розв'язанню конфліктів;

– **залучення учнів до навчання.** Ці вправи можуть бути цікавими для дітей, оскільки вони базуються на конкретних ситуаціях і можуть викликати їх зацікавлення та участь у процесі;

– **можливість оцінки результатів.** Ситуативні вправи надають можливість спостереження за розвитком соціальних навичок першокласників, тобто простеженням їхнього прогресу та оцінки впливу цих вправ на їхню поведінку.

Вибір цього методу для формування культури поведінки першокласників в умовах дистанційного навчання обумовлений його адаптованістю, цікавістю для учнів та можливістю спостереження за їхнім прогресом у віддаленому навчанні.

Вибір методології для дослідження базується на комплексному аналізі концепцій, теорій та методів, спрямованих на розвиток соціальних навичок у дітей першого класу у віддаленому навчанні.

1. **Педагогічні теорії та концепції.** Ураховані основні педагогічні теорії, що стосуються формування культури поведінки в учнів;
2. **методи активного навчання.** Вибір методології ґрунтується на застосуванні ситуативних вправ як інструменту активного навчання, спрямованого на розвиток соціальних навичок учнів у віртуальному середовищі;
3. **інтерактивні підходи до дистанційного навчання.** Оцінка та вибір методології базується на теоретичних рамках, що сприяють використанню інтерактивних підходів у дистанційному навчанні для покращення соціальних навичок учнів;
4. **сучасні дослідження в галузі.** Аналіз сучасних досліджень щодо впливу ситуативних вправ на розвиток соціальних навичок учнів першого класу під час дистанційного навчання.

Цей підхід дозволив обрати методику, яка забезпечує вивчення та розвиток соціальних навичок у першокласників в умовах дистанційного навчання та базується на відповідних педагогічних концепціях, теоріях та доказах з практичних досліджень в галузі.

З метою аналізу та оцінки рівня сформованості культури поведінки учнів першого класу, був проведений констатуючий експеримент, що включав у себе два навчальних заклади: Новоборовицький ліцей та Тихоновичський ліцей. Об'єктами дослідження яких стали 15 учнів першого класу Новоборовицького та 13 учнів Тихоновичського ліцеїв Сновської міської ради.

Для формування культури поведінки першокласників нами були розроблені такі **ситуаційні вправи**:

«Світлофор спілкування», «Віртуальний журналіст», рольова гра «Віртуальний ресторан», «обговорення історій», «Віртуальний театр», «Угадай емоцію», «Чарівні слова» «Гість – радість у домі».

Ці вправи спрямовані на розвиток різних аспектів поведінки та взаємодії учнів під час дистанційного формату навчання.

План експерименту включав у себе:

1. Підготовчий етап (1 тиждень):

- вивчення наукових джерел і літератури з проблеми формування культури поведінки в умовах дистанційного навчання;
- розробка і налаштування ситуативних вправ для першокласників;
- визначення методики збору та обробки даних.

2. Збір даних (2 тижні):

- опитування учителів першого класу щодо їхньої думки про формування культури поведінки в умовах дистанційного навчання (інтерв'ю);
- бесіда з першокласниками щодо їхньої поведінки та взаємодії з однокласниками (бесіда – інтерв'ю);
- опитування батьків першокласників щодо спостережень за змінами у поведінці дітей під час дистанційного навчання (опитування).

3. Проведення ситуативних вправ (3 тижні):

- реалізація ситуативних вправ для першокласників у контексті дистанційного навчання;
- спостереження за учнями під час проведення вправ;
- проведення повторного опитування батьків експериментального класу;
- проведення бесіди-інтерв'ю з учнями.

4. **Аналіз результатів (1 тиждень):**

- опрацювання отриманих даних;
- порівняння результатів опитувань і спостережень перед та після впровадження ситуативних вправ;
- визначення змін у поведінці та взаємодії першокласників.

5. **Формулювання висновків та написання роботи (1 тиждень):**

- формулювання висновків щодо ефективності ситуативних вправ у формуванні культури поведінки першокласників у дистанційному навчанні.
- написання магістерської роботи.

Для збору даних під час експерименту, спрямованого на формування культури поведінки першокласників у контексті дистанційного навчання, використовували такі методи та інструменти:

– **опитування першокласників.** Розроблення опитувальника з простими питаннями, спрямованими на вивчення їхньої поведінки та ставлення до відповідних ситуацій(ураховуючи їх особливості, тобто те, що вони не вміють читати та писати);

– **спостереження.** Систематичне спостереження за взаємодією учнів під час проведення ситуативних вправ у онлайн середовищі;

– **інтерв'ю вчителів.** Бесіди з учителями першого класу для збору їхнього сприйняття та оцінки змін у поведінці учнів після впровадження ситуативних вправ;

– **аналіз навчальних досягнень.** Оцінка успішності та змін у показниках навчальних результатів учнів після впровадження методів формування культури поведінки;

– **анкетування батьків.** Опитування батьків для отримання їхньої думки та сприйняття змін у поведінці їхніх дітей до та після участі в експерименті.

Ці методи дозволять зібрати різноманітні дані про поведінку учнів, їхні емоції, сприйняття та зміни в процесі дистанційного навчання за участі відповідних ситуативних вправ.

Передбачається, що застосування методики ситуативних вправ у дистанційному навчанні сприятиме формуванню культури поведінки першокласників у наступних напрямках:

- **соціальна взаємодія.** Покращення спілкування між учнями та їхніми товаришами в онлайн середовищі. Очікується підвищення рівня співпраці та ефективної комунікації вчасно досягнення спільних цілей;
- **розвиток емпатії та розуміння.** Прогнозується, що учні покращать свою здатність слухати та розуміти точки зору інших, що сприятиме розвитку емпатії та соціальної компетентності;
- **сприйняття правил та обов'язків.** Очікується, що через делегування обов'язків та ролей учням буде краще розуміти свої власні обов'язки та відповідальність під час спільних завдань;
- **розвиток творчості та критичного мислення.** Використання ситуативних вправ може стимулювати творчий підхід до розв'язання проблем та розвитку критичного мислення учнів;
- **покращення ставлення до навчання.** Передбачено, що збільшиться інтерес учнів до процесу навчання та їхня мотивація до активної участі у ньому.

Прогнозується, що зазначені результати покажуть позитивні зміни у поведінці першокласників, що свідчитимуть про ефективність та корисність використання ситуативних вправ у дистанційному навчанні для формування культури поведінки.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження

Цей експеримент мав на меті дослідити рівень сформованості культури поведінки в першокласників з різних навчальних закладів для подальшого аналізу та порівняння. Використовуючи констатуючий підхід дослідження, стало можливим оцінити стан та особливості культури поведінки учнів у початковій школі на початку навчального року.

Враховуючи, що об'єкти дослідження представляють різні навчальні заклади, цей підхід дозволяє отримати комплексний погляд на сформованість культури поведінки в першокласників, а також ідентифікувати можливі відмінності у цьому аспекті між різними групами учнів.

Провідними методами та засобами дослідження були:

1. Вивчення попереднього досвіду;
2. Спостереження;
3. Опитування;
4. Бесіда-інтерв'ю;
5. Бесіда;
6. Ситуативні вправи;

7. Педагогічний експеримент. Застосування таких методів та засобів дозволило точно передбачити репрезентацію реальної ситуації щодо визначеного аспекту дослідження.

У першу чергу ми опитали вчителів перших класів, нас цікавили такі питання: чи приділяють вони достатньо уваги культурному розвитку дітей, як реагують на поведінку від учнів; з якими труднощами вони зіткнулися під час дистанційного навчання (див. додаток А).

Для цього ми провели опитування 6 учителів початкових класів у нашій школі, далі наведено труднощі, які гальмують формування культури поведінки.

Перешкоди, які сповільнюють становлення культури поведінки учнів при оцінці вчителів перших класів в умовах дистанційного навчання

Таблиця 2.3.1

Зміст	Кількісні показники
«Відсутність фізичного контакту з учнем»	41%
«Сприйняття віртуального середовища»	12%
«Труднощі у встановленні дисципліни»	10%
«Відсутність взаємодії та соціалізації»	18%
«Труднощі у контролі домашнього середовища»	19%
Всього	100%

Після проведеного анкетного опитування серед учителів, отримані результати мають важливе діагностичне значення, визначаючи наступні кроки у побудові, що формує експерименту. Ці висновки свідчать про необхідність системного та змістовного підходу до формування культури поведінки для підвищення ефективності виховного процесу в умовах дистанційного навчання.

Необхідною стає систематичне спостереження за проведенням занять у дистанційному форматі, що відіграє важливу роль у дослідженні даної проблематики. Такий підхід дозволить отримати глибоке розуміння динаміки та впливу дистанційного навчання на формування поведінки учнів.

З цими висновками важливо поглиблювати дослідження та використовувати спостереження як метод сприяння покращенню та адаптації педагогічних практик у контексті дистанційної освіти.

У рамках нашого наукового дослідження ми провели оцінку критеріїв вихованості та культури поведінки для цього ми використовували методика розроблену Гарбар С.В.. Ця методика дозволила нам об'єктивно визначити рівень вихованості та культури поведінки учасників дослідження та встановити ключові показники їхньої поведінки в різних контекстах. [10].

Особливості **низького рівня** культури поведінки дитини виявляються в недбалому ставленні до розпочатих завдань, відсутності зацікавленості у навчальних чи розвивальних заняттях, а також в зневажливому ставленні до предметів та іграшок. Така дитина може не дотримуватися правил гігієни, іноді поводить вільно у спілкуванні з дорослими та ровесниками, не завжди використовуючи відповідний словниковий запас чи відповідні норми поведінки. Крім того, вона може виявляти проблеми у вирішенні конфліктів, не враховувати інтереси інших дітей, не здатна домовлятися про спільні дії та відмовляється від допомоги іншим.

Під впливом **середнього рівня** культури поведінки у дитини спостерігається властивість доводити початі справи до завершення та дотримуватися порядку в навколишньому середовищі, проявляючи більшу уважність до різних предметів, книг та іграшок. Дитина проявляє більше інтересу до нових знань та активніше бере участь у навчальних процесах. У спілкуванні з дорослими вона орієнтується на повагу, доброзичливий контакт та співпрацю, хоча ці риси не завжди проявляються в спілкуванні з ровесниками. Дитина стає більш самостійною, володіє розширеним словниковим запасом для вираження своїх думок і емоцій. Вона прагне дотримуватися правил гігієни, стежить за охайністю і чистотою свого вигляду та одягу, хоча іноді важко досягти домовленості про спільні дії та виставляти власні погляди на перший план. Дитина може виявляти бажання

допомагати іншим, але зазвичай це відбувається лише на прохання дорослих без власної ініціативи.

Високий рівень культури поведінки у дитини виявляється в умінні утримувати робоче місце в порядку, де вона займається, працює та грається. Вона має звичку завершувати розпочаті справи, уважно ставиться до іграшок, речей та книг. У дитини виявляється виражений інтерес до цікавих та змістовних занять, вона володіє навичками гігієни та вміє дотримуватися гігієнічних процедур. У спілкуванні з дорослими та однолітками вона враховує виконання норм, що базуються на повазі та доброзичливості, користується відповідним словниковим запасом та нормами поведінки. Також вона виявляє ввічливе ставлення в громадських місцях та в побуті. У випадку суперечок, вона намагається враховувати інтереси іншої дитини, вміє домовлятися про спільні дії та безкорисно, без потреби нагадування учителя, прийти на допомогу іншим.

У нашому дослідженні ми використовували бесіду-інтерв'ю для оцінки рівня вихованості учнів та встановлення відсоткового співвідношення між різними рівнями. Ми підходили до розробки анкети з урахуванням основних вимог та значення цього інструменту для дитини. Анкету було створено таким чином, щоб вона була зрозумілою та доступною для дітей, з урахуванням їхнього віку та рівня розвитку. Це дозволило нам отримати об'єктивні дані про рівень вихованості, які були важливі для нашого дослідження (див. додаток Б).

Таблиця 2.3.2.

Результати рівня вихованості та культури поведінки учнів (%).

Клас	К-сть учнів	Високий рівень	Середній Рівень	Низький Рівень
1				
Експериментальний	15	18%	52%	30%
Контрольний	13	17%	46%	37%

Відомості у таблиці підтверджують, що високий рівень виявлено у 18% експериментального та 17% контрольного класів, середній – відповідно 52% та 46%, а низький – 30% і 37%. Отже, у вихованні учнів експериментального та контрольного класів практично відсутня значна різниця. Показники також вказують на перевагу учнів із середнім та низьким рівнем вихованості, тоді як учні з високим рівнем становлять лише невелику частину в цьому дослідженні.

Після ми провели анонімне опитування батьків експериментального класу для отримання об'єктивної інформації щодо впливу запровадження ситуаційних вправ на поведінку та розвиток в умовах дистанційного навчання (див. додаток В).

Опитування «до» експерименту може визначити початковий рівень усвідомлення батьками значущості культури поведінки та їхнє сприйняття ефективності ситуативних вправ у формуванні культури поведінки. Також це слугувало додатковим інструментом збору даних і отримання глибшого розуміння впливу застосування ситуативних вправ на культуру поведінки дітей. **Причиною** проведення опитування серед батьків є:

- **оцінка впливу на домашнє оточення.** Опитування батьків може допомогти визначити, як зміни у методиках впливають на поведінку дітей вдома;

- **оцінка реального впливу на побут.** Отримання думок батьків може допомогти визначити, наскільки ефективними є вправи в реальному побуті учнів;

- **визначення можливих аспектів для вдосконалення.** Батьківська думка може вказати на можливі аспекти, які слід врахувати при подальшому розвитку методик та програм;

- **підтвердження або спростування гіпотез.** Опитування може служити для перевірки чи спростування гіпотези щодо ефективності ситуативних вправ.

Після проведення опитування у батьків, участь взяли 13 осіб. Ми дізналися, що середній вік дорослих становить приблизно 35 років, звідси можна сказати, що це достатньо зрілий вік. Тобто, батьки мають певний життєвий досвід, який вони можуть передати своїм дітям.

У більшості сімей, це друга або третя дитина, батьки мають додатковий досвід виховання, що може вплинути на їхні погляди та підходи до формування культури поведінки першокласників.

Також, що є важливим у більшості батьків, які проходили це опитування є вища освіта. Освічені батьки, як правило, усвідомлюють важливість активної участі в житті своїх дітей, включаючи процес навчання. Згідно з результатами, більш високий рівень освіти може вказувати на більшу готовність батьків до впровадження нових методик та інновацій у процес виховання своєї дитини в умовах дистанційного навчання.

Здійснення опитування серед батьків виявилось невід'ємною складовою дослідження та важливим кроком у розумінні ефективності використання ситуаційних вправ для формування культури поведінки першокласників під час дистанційного навчання.

Відповіді батьків надали можливість з'ясувати позитивні зміни у поведінці та розвитку дітей під час дистанційного навчання. Вони надали цінний внесок у формування карти успіхів та досягнень, що є ключовим для визначення ефективних педагогічних практик.

Більшість батьків оцінюють рівень ввічливості та культури поведінки своїх дітей під час дистанційного навчання на середньому рівні.

Основна маса вбачають проблему в тому, що діти відволікаються, не можуть самостійно організовувати та розраховувати свій час.

Деякі діти мають проблеми з соціалізацією, через це і виникають конфлікти з однокласниками.

Взаємодія дітей з вчителями під час дистанційного навчання була оцінена більшістю батьків на середньому рівні, решта оцінила як вище середнього.

Батьки вказують, що постійний зв'язок вчителя з учнями та чіткі правила взаємодії є найефективнішими методами формування культури поведінки під час дистанційного навчання.

Батьки відзначають виклики, такі як складнощі з концентрацією під час уроків вдома, відсутність соціалізації. Проте, також помітно, що деякі діти стали самоорганізованими.

З пропозиціями щодо поліпшення формування культури поведінки під час дистанційного навчання батьки рекомендують встановлення чітких правил поведінки, підтримку та допомогу учням.

На основі проведеного констатуючого експерименту ми зробили наступні висновки:

- першокласники не завжди дотримуються правил поведінки у взаємодії з молодшими та старшими, несвідомо порушуючи їх;
- виявлено, що вчителі не завжди звертають увагу на умови формування культури поведінки учнів.

З метою підвищення рівня культури поведінки за допомогою ситуативних вправ ми організували експеримент, який формує у першому класі Новоборовицького ліцею (експериментальний) та 1 класі Тихоновицького ліцею (контрольний).

Попередня контрольна перевірка показала, що рівень культури поведінки в експериментальному та контрольному класах був приблизно однаковим.

Експериментальне дослідження базувалося на створенні та використанні спеціально розроблених ситуаційних вправ для першокласників, спрямованих на вдосконалення культури поведінки під час дистанційного навчання.

Завданням експерименту було:

- перевірка та оцінка ефективності методики використання ситуаційних вправ для формування культури поведінки учнів під час дистанційного навчання.

- вивчення та аналіз змін у поведінці учнів після впровадження ситуаційних вправ. Наприклад, реакція на конфліктні ситуації, рівень ввічливості та емоційний стан під час спілкування.

- Визначення рівня участі учнів у вправах та їх активності під час проведення ситуаційних завдань.

- Аналіз розвитку навичок взаємодії та спілкування через використання ситуаційних вправ, включаючи вміння розв'язувати конфлікти та використовувати ввічливість у спілкуванні.

- Оцінка здатності учнів до взаємодії та розвитку соціальних навичок, таких як допомога одноліткам та дорослим під час дистанційного навчання.

В експериментальному класі ми використовували засоби ситуаційних вправ, а контрольний клас навчався за звичайною програмою.

Під час заняття з учнями була проведена перша ситуаційна вправа:

Вправа «Чарівні слова».

Структура вправи:

- **підготовка** — учитель готує список «чарівних слів». Це можуть бути слова, які виявляють повагу, доброзичливість, ввічливість, або слова, які заохочують позитивне спілкування та комунікацію;
- **проведення** — під час онлайн-уроку вчитель пояснює дітям, що вони будуть використовувати ці «чарівні слова» під час обговорень, відповідей на питання або взаємодії під час уроків.

Мета вправи:

- створення позитивної атмосфери: заохочення дітей використовувати позитивне спілкування та слова, що виявляють повагу та доброзичливість;
- засвоєння позитивних способів взаємодії: виховання вміння спілкуватися з повагою та використовувати ввічливі слова в онлайн-спілкуванні.

Приклад проведення:

- під час уроку вчитель може поставити питання або запросити думку учнів, підкреслюючи, що вони мають використати «чарівні слова» для відповідей;
- похвалити учнів, які використовують ці слова, заохочуючи інших долучитися.

Ефективність:

- заохочення позитивного спілкування: Використання «чарівних слів» може створити позитивну та ввічливу атмосферу під час уроків, залучаючи учнів до позитивної взаємодії.

Ця вправа сприяє формуванню культури поведінки шляхом використання позитивних, ввічливих слів та навичок взаємодії в онлайн.

Після ми провели наступну вправу, яка доповнює та закріплює знання з першої.

Вправа «Гість – радість у домі»

Мета вправи:

- створення ситуації ігрового сценарію, що спрямований на розвиток навичок етикету, позитивного спілкування та культури поведінки під час дистанційного навчання для першокласників.

Організація вправи:

- учитель створює ситуативну гру «Гість – радість у домі», де дитина (учень) виступає у ролі гостя на віртуальному заході в онлайн-форматі (Zoom-конференція).

Сценарій вправи:

- учні отримують роль гостя та отримують завдання поводити себе відповідно до етикету: виразити вітання, висловити подяку, зацікавленість у розмові тощо;
- вони також отримують ситуації, де потрібно показати вміння ввічливо залишити розмову, попроситися та виразити радість від спілкування.

Обговорення та аналіз:

- після вправи вчитель проводить обговорення з учнями щодо їхньої поведінки, адекватності реакцій та виразів почуттів під час ситуативної гри;
- робиться акцент на важливості ввічливого спілкування та виявлення радості від спілкування в онлайн-середовищі.

Оцінка результатів:

- проводиться оцінка під час вправи для визначення рівня участі та виконання завдань учнями;
- аналізується рівень культури поведінки учасників під час ситуативної гри та вибору етичних рішень.

Проводячи ці вправи, ми мали можливість спостерігати, як підвищується в учнів усвідомлення про важливість ввічливого спілкування, як виробляється вміння з повагою відноситися до свого співрозмовника тощо.

А також ми проводили ще такі вправи як: «Світлофор спілкування», «Віртуальний журналіст», рольова гра «Віртуальний ресторан», «Обговорення історій», «Віртуальний театр», «Угадай емоцію» (див. додаток Г).

Використання різноманітних вправ допоможе першокласникам усвідомити моральні концепції та виробити культуру поведінки. Ефективно підібраний матеріал на уроках сприятиме розвитку емоційно-чуттєвої сфери, включаючи розвиток естетичних, моральних та інтелектуальних аспектів.

У завершальному етапі нашого дослідження, спрямованого на перевірку ефективності методики, яку ми запропонували для формування культури поведінки у молодших школярів, було проведено остаточний контроль знань правил поведінки в експериментальних та контрольних групах. Контрольні завдання були створені на основі тих самих принципів, які застосовувались на попередніх етапах дослідження, і проводилися відповідно до умов попередньої схеми експерименту.

Результати перевірки представлено у таблиці 2.3.3.

Таблиця 2.3.3

Результати рівня вихованості та культури поведінки учнів (%).

Клас	К-сть Учнів	Високий рівень	Середній рівень	Низький Рівень
Експериментальний	15	20%	58%	22%
Контрольний	13	18%	49%	33%

За даними таблиць видно, що високий рівень вихованості спостерігався у 20% учнів експериментальної групи та 18% контрольної групи. Рівень середньої вихованості становив відповідно 58% і 49%, а низький рівень вихованості був характерний для 22% учнів експериментальної групи та 33% контрольної групи. Очевидно, що різниця у рівнях вихованості між учнями експериментальної та контрольної групи є значною.

Таблиця 2.3.4

Результати змін показників у експериментальному класі (Новоборовицького ліцею) до та після проведення експерименту.

	К-сть Учнів	Високий Рівень	Середній рівень	Низький Рівень
До	15	18%	52%	30%
Після	15	20%	58%	22%

Порівняння результатів дослідження в експериментальному класі ми зобразили за допомогою гістограми (Див. рис.2.3.1).

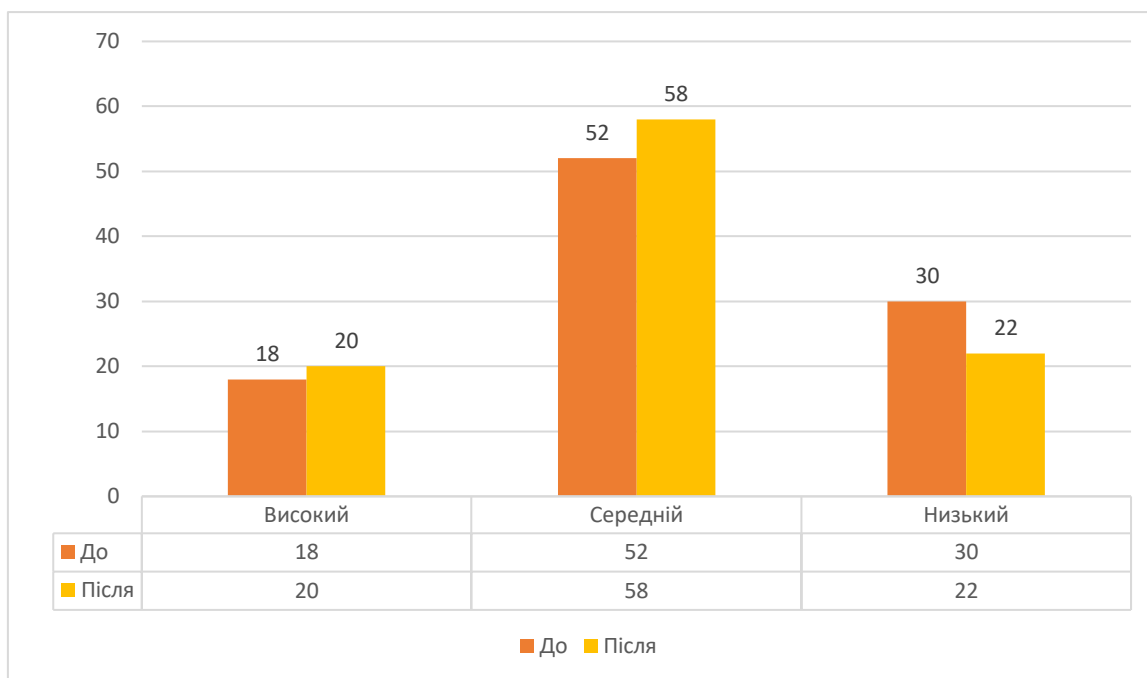

Рисунок 2.3.1. Порівняння результатів дослідження в експериментальному класі (до та після проведення експерименту)

Таблиця 2.3.5

Результати змін показників у контрольному класі (Тихоновицького ліцею) до та після проведення експерименту.

	К-сть Учнів	Високий рівень	Середній рівень	Низький Рівень
До	13	17%	46%	37%
Після	13	18%	49%	33%

Порівняння результатів дослідження в експериментальному класі ми зобразили за допомогою гістограми (Див. рис.2.3.2).

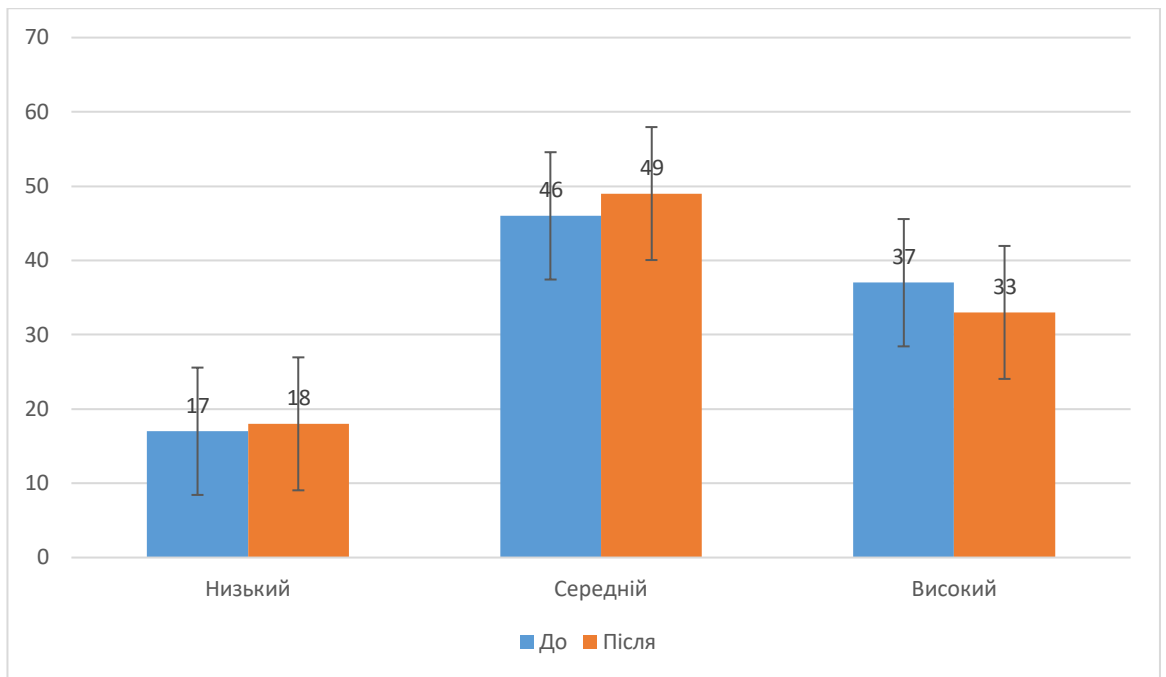

Рисунок 2.3.2. Порівняння результатів дослідження контрольного класу (до та після проведення експерименту)

Аналіз попередніх досліджень та результати анкетування надали важливі висновки стосовно причин, які призводять до невиконання молодшими школярами правил культурної поведінки. Серед найбільш поширених причин можна виділити наступні:

- брак усвідомлення деяких правил поведінки серед дітей, оскільки вони можуть бути недостатньо інформовані;
- знання правил і нездатність їх відповідного виконання дітьми, що може пояснюватися віковими особливостями або недостатнім розвитком навичок саморегуляції;
- брак мотивації у дітей виконувати правила культурної поведінки через їхнє переконання, що ці правила не є важливими або не стосуються їх;
- вплив навколишнього середовища, де діти можуть спостерігати за невиконанням правил культурної поведінки від інших осіб, що призводить до наслідування неналежних зразків поведінки;
- відсутність єдності вимог стосовно культурної поведінки між різними дорослими, що впливає на сплутаність дітей щодо вимог і правил.

Проведена нами експериментальна методика суттєво покращила стан вихованості учнів молодшого шкільного віку. За отриманими даними після проведення експерименту низький рівень культури поведінки в учнів знизився на 8%, на 6% збільшився середній рівень. За цим розвитком індикаторів слідує позитивна динаміка, оскільки 2% респондентів досягли високого рівня вихованості.

Для якісного результату нами було проведено повторне анонімне опитування батьків, питання були аналогічними з попереднім опитуванням.

Більшість батьків вважають, що рівень культури поведінки та ввічливості їх дітей піднявся до середнього та вище середнього.

Багато батьків помітили позитивні зміни у поведінці своїх дітей під час дистанційного навчання, зокрема вони стали більш зосередженими, самостійними та організованими.

Деякі діти мали труднощі у спілкуванні з однокласниками під час дистанційного навчання, але батьки надавали їм підтримку і навчали рішенням можливих конфліктів.

Більшість батьків оцінили взаємодію своїх дітей з вчителем під час дистанційного навчання як середній або вищий середнього рівня.

Чіткі правила поведінки та постійна підтримка вчителя були названі найефективнішими заходами та методами взаємодії з вчителем.

Батьки поділилися своїми загальними враженнями про дистанційне навчання, зазначаючи деякі виклики, такі як важкість зосередитися вдома чи відсутність соціалізації, але також вони побачили можливості, які дає дистанційне навчання, наприклад самоорганізацію дітей.

За результатами якісно-кількісного аналізу контрольного зрізу, можна з упевненістю констатувати ефективність нашої дослідницько-експериментальної роботи. Він підтверджує, що в абсолютній більшості випадків, учні початкових класів досягли високого або середнього рівня вихованості, що свідчить про успішну реалізацію нашої методики.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Виявлені в ході аналізу питання виховання культури поведінки серед першокласників сучасної початкової школи є надзвичайно важливими та потребують належної уваги. У зв'язку зі сучасними викликами, дистанційне навчання стало ключовим контекстом для вирішення цих проблем. Експериментальне дослідження, яке включало в себе використання ситуативних вправ, ілюструвало перспективи такого підходу для поліпшення ситуації.

Під час цього емпіричного дослідження вдалося виявити позитивні тенденції, що стосуються формування культури поведінки серед першокласників. Застосування ситуативних вправ у дистанційному навчанні сприяло підвищенню рівня усвідомлення правил та норм поведінки серед молодших школярів. Такий підхід також призводить до позитивних змін у їхньому ставленні до власної поведінки, що є важливим кроком у процесі формування вихованості серед учнів.

Висновки дослідження вказують на те, що вища освіта батьків є суттєвим фактором, який впливає на формування культури поведінки дітей. Враховуючи зрілість та досвід цих батьків, можна припустити, що вони виявляють активний інтерес та готовність до участі в навчальному процесі своїх дітей.

Участь у опитуванні підтвердила, що батьки вважають дистанційне навчання важливим етапом розвитку їхніх дітей. Такий позитивний підхід до нових форм навчання є ключовим для успішного формування культури поведінки та адаптації першокласників до викликів дистанційної освіти.

Отримані під час дослідження результати стають цінним внеском у розуміння та вдосконалення методів виховання та формування культури поведінки першокласників, особливо в умовах дистанційного навчання. Це відкриває перспективи для подальших наукових досліджень та педагогічних

практик в цій області, сприяючи подальшому розвитку як теоретичної бази, так і практичної реалізації виховних стратегій в освітньому процесі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У ході проведення дослідження проблеми формування культури поведінки першокласників під час дистанційного навчання були визначені та сформульовані чотири ключові завдання, спрямовані на ретельний аналіз та подальше удосконалення педагогічної практики

Нами проведено глибокий аналіз наукової літератури, що стосується проблеми формування культури поведінки першокласників на уроках української мови. Цей етап дослідження дозволив виявити широкий спектр різноманітних видів ситуаційних вправ, які можуть бути використані для ефективного формування не лише знань, але й культури поведінки учнів. Аналіз публікацій і наукових робіт визначив ключові аспекти, важливі для успішної реалізації цього завдання.

Зазначений етап роботи виявився ключовим, оскільки детальний огляд наукових джерел надав змогу розкрити не лише теоретичні підходи до використання ситуаційних вправ, але й практичні приклади їхнього успішного застосування на уроках української мови. Отримані результати будуть слугувати підґрунтям для подальшого планування експерименту та вибору оптимальних методик для досягнення визначених цілей дослідження.

Також, аналіз наукових джерел дозволив виявити суттєві аспекти, пов'язані із застосуванням ситуаційних вправ, такі як їхня спрямованість на розвиток не лише пізнавальних функцій, але й формування культури мовлення та поведінки учнів. Ці знання дають можливість більш глибокого розуміння проблематики та ефективного впровадження в педагогічний процес.

Проведено докладний аналіз стану проблеми формування культури поведінки під час дистанційного навчання. Цей етап дослідження спрямований на визначення факторів, що впливають на процес формування культури поведінки першокласників у віртуальному середовищі.

Аналіз стану проблеми дистанційного навчання виявив ряд факторів, які можуть суттєво впливати на формування культури поведінки учнів. До таких факторів можна віднести особливості взаємодії вчителя із учнями в онлайн-середовищі, адаптацію традиційних методик до віртуального формату, а також питання мотивації та саморегуляції в умовах віддаленого навчання.

На основі проведеного аналізу буде розроблено рекомендації та запропоновано шляхи удосконалення методики формування культури поведінки під час дистанційного навчання. Це дозволить врахувати специфіку віртуального навчання та забезпечити більш ефективний процес формування культури поведінки першокласників в онлайн-середовищі.

Передбачалося проведення детального огляду експериментальної методики використання ситуаційних вправ у формуванні культури поведінки під час дистанційного навчання. Отримані результати цього етапу дослідження дозволили систематизувати та обґрунтувати ефективні засоби та прийоми, які можуть бути успішно використані в умовах віртуального навчання.

Аналіз експериментальної методики виявив, що ситуаційні вправи мають значний потенціал для формування культури поведінки першокласників у віртуальному середовищі. Зокрема, вони можуть сприяти виробленню певних навичок, адаптації до нових умов навчання, а також впливати на розвиток саморегуляції та мотивації учнів.

Отримані результати є важливим внеском у розробку методичних рекомендацій щодо використання ситуаційних вправ у дистанційному навчанні. Ці рекомендації будуть спрямовані на оптимізацію педагогічного процесу та покращення ефективності формування культури поведінки першокласників у віртуальному навчальному середовищі.

Етап експериментальної перевірки ефективності удосконалення процесу формування культури поведінки через використання ситуаційних вправ. Отримані висновки та дані з аналізу результатів впровадження вправ є

ключовими для подальшого розвитку наукового підґрунтя та педагогічної практики у цій області.

Аналіз результатів експерименту дозволив визначити конкретні позитивні сторони від використання ситуаційних вправ у формуванні культури поведінки першокласників, особливо в умовах дистанційного навчання. Отримані дані свідчать про позитивний вплив цього методу на розвиток ключових компетенцій учнів, таких як саморегуляція, комунікативні навички та мотивація до навчання.

Також проведення опитування серед батьків виявляється ключовим елементом у контексті подальших досліджень та вдосконалення педагогічного процесу. Результати опитування допомагають учителям та педагогам виходити за межі теоретичних моделей та адаптувати свої методики до конкретних потреб та реалій сучасного дистанційного навчання.

Отже, висновки з експерименту стануть основою для подальших досліджень та вдосконалення методики формування культури поведінки першокласників. Ці результати важливі як для педагогічної спільноти, так і для науковців, що цікавляться питаннями оптимізації навчального процесу в умовах віртуального навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Філософський словник соціальних термінів. Харків: Корвін, 2002. 672 с.
2. Бех І. Д. Від волі до особистості. Київ : Україна-Віта. 1995. 202 с.
3. Біленький Є. А. Соціологія : словник термінів і понять. Житомир : Волинь, 2003. 236 с.
4. Більдіна М. О. Структура та зміст поняття культури поведінки молодших школярів. Вісник ХДАК. 2014. № 42. С. 249–257.
5. Богомолова М. В. Детермінація розвитку моральної сфери особистості дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка. Проблеми загальної та педагогічної психології, т. XI, ч. 7. К., 2009. С. 44– 52.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.
7. Вашуленко О. Мовленнєвий складник у структурі читацької компетентності молодшого школяра. Початкова школа. 2011. № 12. С. 16–21.
8. Гавриш Інна Іванівна Виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук 13.00.07 – теорія і методика виховання.
9. Галаєвська Л. В. Ситуативні завдання у формуванні культури спілкування на уроках української мови. Українська мова і література в школі. 2015. № 6. С. 22–27.
10. Гарбар С. В. Критерії, показники та рівні вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. «Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022. № 4(6) 2022. С. 271.

11. Гарбар С. Педагогічні умови виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-1-39> Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 37, том 1, 2021. С. 253-260
12. Гнатюк О.В. Дистанційне навчання: проблеми, пошуки, виклики. *Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів*. Матеріали методологічного семінару НАПН України: Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 16-23
13. Голуб Н. Б. Ситуаційний метод на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 7. С. 18–24.
14. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. *Дошкільне виховання*. 2004. № 7. С. 18–19.
15. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ. Либідь, 1997. 376 с.
16. Гулько Н.І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників *Вісник психології і педагогіки* : Збірник наук. Праць. Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 7. Київ, 2012. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_7 (дата звернення 22.05.23).
17. Гук О. Ф. Аналіз поняття "культура поведінки" в гуманітарних науках *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 17. С. 173-178.
18. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посібник. Київ КНЕУ, 2001. 244 с.
19. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОПООП ЧОР, 2012. 32 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/14749> (дата звернення 22.05.23).

20. Дзюбак Н. М. Аспекти дослідження категорії ввічливості в сучасному мовознавстві. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2015. № 12. С. 111–114.
21. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови : посіб. для вчителів і студентів. Київ : Фондація ім. О. Ольжича, 1995. 264 с.
22. Желан А.В. Формування культури поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МДУ*, вип. 1.45. 2014. С. 20-24.
23. Заболоцька С. Психолого-педагогічні засади розвитку моральних форм поведінки дошкільників. *Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія комунікації»*. 2011. № 3. С. 248.
24. Закон України №2145-VIII від 05.09.2017 «Про освіту». URL: [Про освіту | від 05.09.2017 № 2145-VIII \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua) (дата звернення 22.12.22).
25. Іванець Н. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Дрогобич: Видавничий дім "Гельветика", 2019. Вип. 23. Том 2. 172 с.
26. Корекційна педагогіка: навч. посібник Київ: Кондор-Видавництво, 2015. 320 с.
27. Котик Т.М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль, Астон, 2020. 192 с.
28. Левківський М.В., Федорова М.А. Наступність у вихованні культури поведінки дітей (в умовах НВК “школа – дитячий садок”) Проблеми наступності освіти та розвитку особистості в контексті взаємодії освітніх закладів.- Зб. матеріалів міжрегіональної наук.-практ. конференції. Житомир: ЖДПУ, 2003.С.29-32.
29. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Д. Ю. Естетика: Підручник. Київ Центр учбової літератури, 2010. 520 с.

30. Локаре́ва Г. В., Бажми́на Е. А. Персоналізація в освіті: управління студентами власною траєкторією навчання засобами цифрових технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 86. № 6. С. 187-207.
31. Лохвицька. Л. В. *Програма з морального виховання дітей дошкільного віку: Скарбниця моралі*. Тернопіль Мандрівець, 2014. 128 с.
32. Ляпунова В.А. Психологічні особливості становлення толерантності в старшому дошкільному віці. *American Journal of Science and Technologies*, 2015, № 2. (20), (July-December). Volume II. «Princeton University Press», 2015. С. 248–255.
33. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Київ ТОВ «Видавничий дім» «Плеяди», 2017. 206 с.
34. Носенко Т.І. Інформаційні технології навчання: початковий посібник. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. 184 с.
35. Пентилюк М., Т. Окуневич. Варіативні форми проведення сучасного уроку української мови *Українська мова і література в школі*. 2014. №1(111). 64 с. С. 2–6.
36. Персіанська Е. Культура поведінки на уроках *Рідна школа*. 2007 р. №7. С. 23-25.
37. Пихтіна Н.П. Виховання культури поведінки старших дошкільників як превентивна основа попередження негативних проявів у їх поведінці. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 10. С. 161-165.
38. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. 2-е вид., стереот. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2003. 168 с.
39. Повалій Л. В. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, Железняк М. Г. Культура поведінки *Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. Том. 16.*

40. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2003. С. 19-24.
41. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології . *Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії* Київ: Либідь, 2006. С. 11- 36.
42. Ростикус Н. П. Аналіз компонентів ситуаційної діалогічної діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах. Науковий вісник Донбасу. 2018. № 1-2. URL : [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N12\(37_38\)/rnpvpk.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N12(37_38)/rnpvpk.PDF) (дата звернення 25.03.2023).
43. Синявський В. В. Психологія. Київ : Науковий світ, 2007. С. 150.
44. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
45. Тесленко С. Формування моральної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі засобами художньої літератури. Науковий збірник *«Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*, 2020 Том 4, № 28, с. 141-146.
46. Федорова, М. А. Особливості становлення культури поведінки старших дошкільників та першокласників шестирічного віку. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2005 р. С. 165-167.
47. Федорова М.А. Виховання культури поведінки у дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу «школа – дитячий садок») *Морально-етичні засади формування зростаючої особистості*: Житомир: ЖДУ, 2008. С. 128-142.

48. Федорова М.А. Культура поведінки дітей *Педагогічна творчість молодих дослідників: Зб. студ. наукових робіт.* Житомир: Поліграф. центр ЖДПУ, 2001. С.88-90.
49. Федорова М.А. Культура поведінки дітей: гуманітарний аспект . *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу.* Рівне: Волинські обереги, 2002. С.148-150.
50. Федорова М.А. Культура поведінки дітей: ретроспектива дослідження *Вісник Житомирського педагогічного університету.* Вип.9, 2002. С.49-53.
51. Федорова М.А. Культура поведінки як соціальна категорія *Педагогічна творчість молодих дослідників: Зб. студ. Наукових робіт* Житомир: ЖДПУ, 2001. С.130.
52. Федорова М.А. Культура поведінки: морально-естетичний аспект *Педагогічна творчість: науковий пошук молодих дослідників: Зб. науковометод. праць* Житомир: Поліграф. Центр ЖДПУ, 2002. С.60-61.
53. Федорова М.А. Культуровідповідність у вихованні *Тези доповідей XIII військово-наукової конференції ЖВІРЕ.* Житомир: ЖВІРЕ, 2002. С.20.
54. Федорова М.А. Культуровідповідність: реалізація у дитинстві. *Національна освіта: традиції і новації у контексті ідей І.Огієнка: Зб. наук. праць.-* Київ-Житомир: ЖДПУ, 2002. С.151-153.
55. Федорова М.А. Методичні основи виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. *«Розвиток наукових досліджень 2005»:* *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Полтава: «Інтерграфіка», 2005. – Т.5. С.111-114.
56. Федорова М.А. Організація роботи з виховання культури поведінки дітей 6-7-го років життя (в умовах НВК “школа – дитячий садок) *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць.* Вип.. 287. Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, 2006. С. 184-190..

57. Федорова М.А. Проблема виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку в історико-педагогічній ретроспективі *Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових праць*. Київ Кременець: РВЦ КОГПІ ім. Т. Шевченка. 2008. С.278-280
58. Федорова М.А. Розвиток культури поведінки дітей у системі «школа – родина». *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2002. - №5. С. 340-341.
59. Федорова М.А. Формування культури поведінки у старших дошкільнят *Дошкільне виховання*. 2002. №2. С.8-10.
60. Федорченко Т. Є., Потапова О. В. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів: навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ПП «АА Тандем», 2008. 236 с.
61. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей : навч.-метод. посіб. Київ : ТОВ «ХІК», 2003. 128 с. 13.
62. Хамська Н. Б. Виховання моральних основ культури поведінки підлітків у позаурочній діяльності : навч. посіб. Київ, 1997. 203 с.
63. Шевцова Л. С. Методика застосування мовленнєвих ситуативних завдань : метод. посіб. Житомир : Меркурій, 2004. 94 с.
64. Шевцова Л. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 2. С. 11–15.
65. Шишова, І. О. Корекція порушень поведінки дошкільників. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012, 103 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування для вчителів

1. Які основні аспекти культури поведінки Ви вважаєте найважливішими для першокласників під час дистанційного навчання?
2. Які конкретні правила чи норми поведінки ви встановлюєте для учнів під час віддаленої освіти?
3. Яким чином Ви вчите першокласників бути відповідальними за свою поведінку під час онлайн-уроків?
4. Як Ви реагуєте на негативну чи невідповідальну поведінку учнів під час віртуального навчання?
5. Як Ви підтримуєте співпрацю та взаємодію між учнями під час дистанційного навчання?
6. Як Ви вирішуєте конфлікти між учнями в онлайн-середовищі?
7. Як Ви стимулюєте позитивну поведінку та досягнення учнів у віртуальному класі?
8. Як Ви взаємодієте з батьками першокласників, щоб спільно працювати над формуванням культури поведінки у віртуальному навчальному середовищі?
9. Які труднощі або виклики ви стикалися в процесі формування культури поведінки першокласників під час дистанційного навчання?
10. Ваші пропозиції щодо вирішення цього питання?

Бесіда-інтерв'ю для учнів

I. Стиль та правила спілкування.

Як правильно просити іграшку? А як це робиш ти?

Варіант 1.

Простягнути іграшку та спитати
«Можемо пограти разом?»

Варіант 2.

Просто простягнути іграшку
іншій дитині

II. Поведінка у театрі.

Як правильно поводити себе під час вистави? А як повів би себе ти?

Варіант 1

Сидіти спокійно під час вистави

Варіант 2

Уважно слухати виставу

III. Поведінка під час прийому їжі.

Як на твою думку правильно поводити себе за столом? А як це робиш ти?

Варіант 1.

Варіант 2

Спокійно сидіти та їсти
їжею

Їсти довго та перебирати

IV. Правила спілкування.

Як на твою думку правильно відповідати на запитання учителя? А як вчиняєш ти?

Варіант 1

Викрикувати одразу

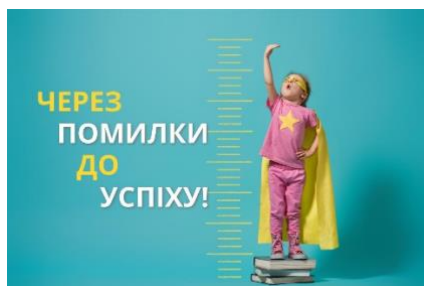

Варіант 2

Піднімати руку та чекати
свою чергу

V. Відповідальність за свої дії.

Що на твою думку робити, коли допускаєш помилку? А як вчиниш ти?

Варіант 1

Визнати помилку та
виправити її

Варіант 2

Приховати її

VI. Взаємодія в групі.

Як на твою думку треба вирішувати конфлікти з іншими дітьми? А як вчинив би ти?

Варіант 1

Самостійно розібратися
дорослого.

Варіант 2

Звертатися за допомогою до

VII. Відносини з учителям.

а) Як на твою думку треба себе поводити, коли ти не згоден з думкою вчителя? А як вчиниш ти?

Варіант 1

Одразу висловити свою думку

Варіант 2

Поговорити з учителем після уроку

б) Що на твою думку тут прояв поваги до вчителя? А як вчиняєш ти?

Варіант 1

Слухати та виконувати
роботу без обговорення

Варіант 2

Висловити свою думку та чекати
на відповідь

Опитування для батьків

Шановні батьки! Нам важлива ваша думка та сприйняття про формування культури поведінки вашої дитини в умовах дистанційного навчання. Прохання відповісти на наступні питання (опитування анонімне). Ваші відповіді допоможуть нам у покращенні навчального процесу та взаємодії з вашими дітьми.

Розділ I: Загальна інформація:

1. Стать та вік Вашої дитини;
2. Ваш вік та освіта;
3. Загальна кількість дітей у сім'ї.

Розділ II: Формування культури поведінки

1. Як ви оцінюєте рівень ввічливості та культури поведінки вашої дитини під час дистанційного навчання на шкалі від 1 (найнижчий) до 5 (найвищий)?
(Ввічливість — це вираження поваги та уважності до інших через відповідні слова, жести та дії.)

(Культура поведінки — це сукупність установлених норм, правил і цінностей, які визначають, як люди мають вести себе в суспільстві. Це включає в себе такі аспекти, як етикет, манери, способи взаємодії з іншими людьми, загальний підхід до спілкування і відношення до культурних традицій).

- 1 (найнижчий рівень)
- 2 (нижче середнього рівня)
- 3 (середній рівень)
- 4 (вище середнього рівня)
- 5 (найвищий рівень)

2. Чи помічали ви позитивні зміни у поведінці вашої дитини під час дистанційного навчання?

(Зосередженість: Раніше моїй дитині часто важко було зосередитися на уроці. Але під час дистанційного навчання вона стала значно більш уважною і зосередженою. Вона більш усвідомлює важливість уроків і приділяє їм більше уваги.

***Самостійність:** Під час дистанційного навчання моя дитина навчилася самостійно працювати. Вона розуміє, що їй потрібно закінчити завдання самостійно, без постійної допомоги вчителя, і активно вирішує завдання, не чекаючи на доручення.*

***Уміння організувати час:** Моя дитина навчилася керувати своїм часом під час дистанційного навчання. Вона стала більш організованою і дисциплінованою. Вона самостійно планує свій день, включаючи час на навчання, перерви та інші додаткові заняття.*

***Самодисципліна:** Під час дистанційного навчання моя дитина стала більш самодисциплінованою. Вона розуміє, що для досягнення успіху потрібно виконувати завдання вчасно і зосереджено, тому вона стала більш самостійною і відповідальною).*

Надайте власні приклади.

3. Чи виникали у вашої дитини труднощі у спілкуванні з однокласниками під час дистанційного навчання? Як ви їй/йому допомагали у подоланні цих труднощів? *(Наприклад Ваша дитина хоче спілкуватися з Корець. В., але боїться. Ви показуєте можливі варіанти їх спілкування, або Ваша дитина посварилася з іншим учнем, а Ви розповідаєте можливі варіанти вирішення конфлікту).*

Розділ III: Взаємодія із школою

1. Як ви оцінюєте взаємодію вашої дитини з вчителем під час дистанційного навчання на шкалі від 1 (найнижчий) до 5 (найвищий)?

1 (найнижчий рівень)

2 (нижче середнього рівня)

3 (середній рівень) □

4 (вище середнього рівня) □

5 (найвищий рівень) □

2. Які конкретні заходи та методи взаємодії із вчителем ви вважаєте найефективнішими у формуванні культури поведінки вашої дитини під час дистанційного навчання? *(Наприклад, що вчитель постійно на зв'язку, або те, що вчитель встанови чіткі правила, які учні виконують тощо)*

Розділ IV: Загальні враження

1. Будь ласка, поділіться вашими загальними враженнями щодо дистанційного навчання вашої дитини та її культури поведінки. Які виклики і можливості ви помітили? *(Наприклад, що дитині важко зосередитися удома під час уроків, відсутність соціалізації або можливо Ваша дитина стала самоорганізованою).*

2. Чи є у вас якісь рекомендації чи пропозиції щодо поліпшення формування культури поведінки під час дистанційного навчання? *(Наприклад, встановити чіткі правила поведінки під час дистанційних уроків, або забезпечити підтримку та допомогу учням тощо).*

Дякуємо за вашу участь у опитуванні. Ваші відповіді допоможуть нам зробити навчальний процес ефективнішим та кориснішим для вашої дитини.

«Обговорення історій»

Структура вправи:

підготовка історій — учитель підбирає або створює історії, які стимулюють дискусію або викликають певні питання щодо етикету, моральних цінностей або розв'язання конфліктів;

проведення обговорення — учитель пропонує дітям обговорити історії, висловлювати свої думки, вирішувати проблеми та виражати свої почуття.

Мета вправи:

розвиток критичного мислення — діти навчаються аналізувати ситуації, вирішувати проблеми та розуміти наслідки дій;

виховання адекватного спілкування — учні навчаються висловлювати свої почуття, слухати інших та реагувати адекватно.

Приклад проведення:

учитель розповідає історію та запитує учнів, як вони б вчинили в такій ситуації. Учні діляться своїми власними думками, висловлюють свої почуття та раціонально аргументують свої вибори.

Ефективність:

обговорення історій розвиває вміння аналізувати ситуації, розуміти і враховувати погляди інших, а також вирішувати конфлікти та проблеми.

Підсумок:

ситуативна вправа «Обговорення історій» під час дистанційного навчання створює можливість для дітей виражати свої думки, розвивати критичне мислення та вчитися взаємодіяти в онлайн середовищі.

Світлофор спілкування:

Мета: навчити учнів відчувати потребу не перебивати та взаємній повазі під час віртуальних дискусій.

Завдання: учні використовують символіку світлофора (червоний, жовтий, зелений) для показу свого бажання взяти слово в обговоренні. Зелений означає «говори», жовтий – «я готовий говорити», червоний – «повідом мені, коли я можу говорити».

Структура:

- **вступ.** Пояснення символіки світлофора та її застосування в контексті віртуальних дискусій.
- **практика.** Учні використовують кольори світлофора під час групових обговорень на уроці.
- **рефлексія.** Обговорення вражень та виявлення ефективності використання світлофора в контексті спілкування.

Приклад – учитель задає питання, і учні використовують зелений, жовтий або червоний значок на екрані для вираження свого бажання говорити.

Ефективність: використання світлофора сприяє створенню організованого та поважного віртуального середовища для обговорення. Учні навчаються слухати одне одного та дотримуватися правил спілкування.

Підсумок світлофор спілкування є ефективним інструментом для розвитку навичок віртуальної комунікації серед учнів. Ця вправа сприяє активному та взаємному обміну думками під час віртуальних дискусій.

«Віртуальний журналіст»:

Мета: розвиток навичок комунікації та сприйняття думок однокласників.

Структура:

- Коротке пояснення мети віртуального інтерв'ю та його значення для розвитку комунікаційних навичок.
- Учитель починає інтерв'ю, задаючи питання конкретному учневі.
- Учень відповідає та задає питання наступному учневі, під час відео-конференції.

Обговорення та аналіз:

після кількох інтерв'ю учні обговорюють, як вони відчують себе, навіщо слід стежити під час інтерв'ю, тощо.

Приклад: учень Анна може поставити питання учневі Петру: «У тебе є домашній улюбленець?» Петро відповідає та ставить питання іншому учневі.

Ефективність:

- розвиток навичок слухання та адекватної відповіді;
- покращення вміння ставити запитання та формулювати відповіді;
- збільшення рівня залучення кожного учня до процесу навчання.

Підсумок: упровадження цієї вправи в навчальний процес є ефективним методом розвитку комунікаційних навичок серед учнів, а також цей засіб проведення за допомогою відео-конференції надає можливість практикувати віддалено, створюючи віртуальне класне середовище.

«Віртуальний театр»

Мета: розвиток навичок емпатії та розуміння почуттів інших.

Структура:

- визначення цілей віртуального театру та важливості розуміння і вираження емоцій;
- учитель пояснює завдання: створити короткий сценарій або імпровізацію, яка передає певну ситуацію чи почуття;
- учні представляють свої вистави в онлайн-режимі на відео-конференції;
- використання віртуального середовища для створення сцен та дій.

Обговорення та аналіз:

- після вистави учні обговорюють свої враження та думки про виразність передачі емоцій в онлайн-форматі.

Приклад: учень Максим створює сцену, де його персонаж виражає радість через віртуальну зустріч з друзями.

Ефективність:

- розвиток навичок емпатії та відчуття емоцій інших;
- збільшення креативності та виразності у вираженні почуттів;
- використання технологій для створення унікального віртуального досвіду.

Підсумок: «Віртуальний Театр» сприяє розвитку емпатії та творчих навичок учнів, а використання відео-конференції дозволяє їм виражати себе в онлайн-середовищі, надаючи нові можливості для вивчення і вираження емоцій.

Віртуальна гра «Угадай емоцію»:

Мета: розвиток навичок сприйняття та розуміння емоцій співрозмовника.

Структура:

- учитель пояснює мету гри та правила;
 - учні отримують віртуальні картки з різними виразами обличчя.
 - учні демонструють свої емоції, використовуючи вирази обличчя;
 - інші учні намагаються угадати ці емоції та по черзі називати свої здогадки під час відео-конференції.
- після кожного раунду обговорення та висловлення вражень;
 - звертання до різноманітності емоцій та їх вираження.

Приклад: учень Анна демонструє картку із щасливим виразом обличчя, інші учні називають свої варіанти.

Ефективність:

- розвиток навичок сприйняття та вираження емоцій;
- удосконалення комунікативних навичок через взаємодію та обговорення.

Підсумок: гра «Угадай емоцію» сприяє розвитку емоційного інтелекту та забезпечує веселий та взаємодійний спосіб вивчення розпізнавання емоцій в онлайн-середовищі.

Рольова гра «Віртуальний ресторан»:

Мета: навчання засад ввічливості та взаємодії з однокласниками у віртуальному середовищі.

Структура:

- учитель пояснює мету гри та визначає ролі (офіціанти та гості);
- розподіл віртуальних ролей серед учнів.
- учні виконують вибрані ролі, взаємодіючи через відео-конференцію;
- гості роблять замовлення, а офіціанти приймають їх, слідкують за ввічливістю та якістю обслуговування.

Обговорення та аналіз:

- після завершення гри проводиться обговорення взаємодії, ввічливості та якості обслуговування;
- учитель указує на позитивні моменти та можливі шляхи покращення.

Приклад: один учень, виступаючи в ролі офіціанта, може виявити вміння ефективно вирішувати конфлікти при замовленні.

Ефективність:

- розвиток навичок ввічливості та ефективної комунікації;
- стимулювання креативності та взаємодії в групі.

Підсумок: рольова гра «Віртуальний ресторан» створює можливість для учнів удосконалити навички ввічливості та розвивати комунікативні навички в асоціації з реальними ситуаціями відвідування ресторану.